

॥ नमो तस्स भगवतो अरहतो सम्मासम्बुद्धस्स ॥

अङ्गुत्तरनिकायो

दुकनिपातपाळि

१. पठमपण्णासकं

१. कम्मकरणवग्गो

१. वज्जसुत्तं

१. एवं मे सुतं — एकं समयं भगवा सावत्थियं विहरति जेतवने अनाथपिण्डिकस्स आरामे । तत्र खो भगवा भिक्खू आमन्तेसि — “भिक्खवो”ति । “भदन्ते”ति ते भिक्खू भगवतो पच्चस्सोसुं । भगवा एतदवोच —

“द्वेमानि, भिक्खवे, वज्जानि । कतमानि द्वे? दिट्ठधम्मिकञ्च वज्जं सम्परायिकञ्च वज्जं । कतमञ्च, भिक्खवे, दिट्ठधम्मिकं वज्जं? इध, भिक्खवे, एकच्चो पस्सति चोरं आगुचारिं राजानो गहेत्वा विविधा कम्मकारणा [विविधानि कम्मकरणानि (क०)] कारेन्ते; कसाहिपि ताळेन्ते, वेत्तेहिपि ताळेन्ते, अद्धदण्डकेहिपि ताळेन्ते, हत्थम्पि छिन्दन्ते, पादम्पि छिन्दन्ते, हत्थपादम्पि छिन्दन्ते, कण्णम्पि छिन्दन्ते, नासम्पि छिन्दन्ते, कण्णनासम्पि छिन्दन्ते, बिलङ्गथालिकम्पि करोन्ते, सङ्खमुण्डिकम्पि करोन्ते, राहुमुखम्पि करोन्ते, जोतिमालिकम्पि करोन्ते, हत्थपज्जोतिकम्पि करोन्ते, एरकवत्तिकम्पि करोन्ते, चीरकवासिकम्पि करोन्ते, एण्येय्यकम्पि करोन्ते, बळिसमंसिकम्पि करोन्ते, कहापणिकम्पि करोन्ते, खारापतच्छिकम्पि [खारापटिच्छिकम्पि (स्या० कं० क०)] करोन्ते, पलिघपरिवत्तिकम्पि करोन्ते, पलालपीठकम्पि [पलालपिट्टिकम्पि (सी०)] करोन्ते, तत्तेनपि तेलेन ओसिज्जन्ते, सुनखेहिपि खादापेन्ते, जीवन्तम्पि सूले उत्तासेन्ते, असिनापि सीसं छिन्दन्ते ।

“तस्स एवं होति — ‘यथारूपानं खो पापकानं कम्मानं हेतु चोरं आगुचारिं राजानो गहेत्वा विविधा कम्मकारणा कारेन्ति; कसाहिपि ताळेन्ति, वेत्तेहिपि ताळेन्ति, अद्धदण्डकेहिपि ताळेन्ति, हत्थम्पि छिन्दन्ति, पादम्पि छिन्दन्ति, हत्थपादम्पि छिन्दन्ति, कण्णम्पि छिन्दन्ति, नासम्पि छिन्दन्ति, कण्णनासम्पि छिन्दन्ति, बिलङ्गथालिकम्पि करोन्ति, सङ्खमुण्डिकम्पि करोन्ति, राहुमुखम्पि करोन्ति, जोतिमालिकम्पि करोन्ति, हत्थपज्जोतिकम्पि करोन्ति, एरकवत्तिकम्पि करोन्ति, चीरकवासिकम्पि करोन्ति, एण्येय्यकम्पि करोन्ति, बळिसमंसिकम्पि करोन्ति, कहापणिकम्पि करोन्ति, खारापतच्छिकम्पि करोन्ति, पलिघपरिवत्तिकम्पि करोन्ति, पलालपीठकम्पि करोन्ति, तत्तेनपि तेलेन ओसिज्जन्ति, सुनखेहिपि खादापेन्ति, जीवन्तम्पि सूले उत्तासेन्ति, असिनापि सीसं छिन्दन्ति । अहज्जेव [अहज्जे (?)] खो पन एवरूपं पापकम्मं करेय्यं, मम्पि राजानो गहेत्वा एवरूपा विविधा कम्मकारणा कारेय्युं; कसाहिपि ताळेय्युं...पे०... असिनापि सीसं छिन्देय्युंन्ति । सो दिट्ठधम्मिकस्स वज्जस्स भीतो न परेसं पाभतं विलुम्पन्तो चरति । इदं वुच्चति, भिक्खवे, दिट्ठधम्मिकं वज्जं ।

“कतमञ्च, भिक्खवे, सम्परायिकं वज्जं? इध, भिक्खवे, एकच्चो इति पटिसञ्चिक्खति — ‘कायदुच्चरितस्स खो पन पापको दुक्खो विपाको अभिसम्परायं, वचीदुच्चरितस्स पापको दुक्खो विपाको अभिसम्परायं, मनोदुच्चरितस्स पापको दुक्खो विपाको अभिसम्परायं । अहञ्चेव खो पन कायेन दुच्चरितं चरेय्यं, वाचाय दुच्चरितं चरेय्यं, मनसा दुच्चरितं चरेय्यं । किञ्च तं याहं न कायस्स भेदा परं मरणा अपायं दुग्गतिं विनिपातं निरयं उपपज्जेय्य’न्ति । सो सम्परायिकस्स वज्जस्स भीतो कायदुच्चरितं पहाय कायसुचरितं भावेति, वचीदुच्चरितं पहाय वचीसुचरितं भावेति, मनोदुच्चरितं पहाय मनोसुचरितं भावेति, सुद्धं अत्तानं परिहरति । इदं वुच्चति, भिक्खवे, सम्परायिकं वज्जं । “इमानि खो, भिक्खवे, द्वे वज्जानि । तस्मातिह, भिक्खवे, एवं सिक्खितब्बं — ‘दिट्ठधम्मिकस्स वज्जस्स भायिस्साम, सम्परायिकस्स वज्जस्स भायिस्साम, वज्जभीरुनो भविस्साम वज्जभयदस्साविनो’ति । एवञ्हि वो, भिक्खवे, सिक्खितब्बं । वज्जभीरुनो, भिक्खवे, वज्जभयदस्साविनो एतं पाटिकङ्खं यं परिमुच्चिस्सति सब्बवज्जेही’ति । पठमं ।

२. पधानसुत्तं

२. “द्वेमानि, भिक्खवे, पधानानि दुरभिसम्भवानि लोकस्मिं । कतमानि द्वे? यञ्च गिहीनं अगारं अज्झावसतं चीवरपिण्डपातसेनासनगिलानपच्चयभेसज्जपरिक्खारानुप्पदानत्थं पधानं, यञ्च अगारस्मा अनगारियं पब्बजितानं सब्बूपधिपटिनिस्सगत्थं पधानं । इमानि खो, भिक्खवे, द्वे पधानानि दुरभिसम्भवानि लोकस्मिं ।

“एतदगं, भिक्खवे, इमेसं द्विन्नं पधानानं यदिदं सब्बूपधिपटिनिस्सगत्थं पधानं । तस्मातिह, भिक्खवे, एवं सिक्खितब्बं — ‘सब्बूपधिपटिनिस्सगत्थं पधानं पदहिस्सामा’ति । एवञ्हि वो, भिक्खवे, सिक्खितब्बं’न्ति । दुतियं ।

३. तपनीयसुत्तं

३. “द्वेमे, भिक्खवे, धम्मा तपनीया । कतमे द्वे? इध, भिक्खवे, एकच्चस्स कायदुच्चरितं कतं होति, अकतं होति कायसुचरितं; वचीदुच्चरितं कतं होति, अकतं होति वचीसुचरितं; मनोदुच्चरितं कतं होति, अकतं होति मनोसुचरितं । सो ‘कायदुच्चरितं मे कत’न्ति तप्पति, ‘अकतं मे कायसुचरित’न्ति तप्पति; ‘वचीदुच्चरितं मे कत’न्ति तप्पति, ‘अकतं मे वचीसुचरित’न्ति तप्पति; ‘मनोदुच्चरितं मे कत’न्ति तप्पति, ‘अकतं मे मनोसुचरित’न्ति तप्पति । इमे खो, भिक्खवे, द्वे धम्मा तपनीया’ति । ततियं ।

४. अतपनीयसुत्तं

४. “द्वेमे, भिक्खवे, धम्मा अतपनीया । कतमे द्वे? इध, भिक्खवे, एकच्चस्स कायसुचरितं कतं होति, अकतं होति कायदुच्चरितं; वचीसुचरितं कतं होति, अकतं होति वचीदुच्चरितं; मनोसुचरितं कतं होति, अकतं होति मनोदुच्चरितं । सो ‘कायसुचरितं मे कत’न्ति न तप्पति, ‘अकतं मे कायदुच्चरित’न्ति न तप्पति; ‘वचीसुचरितं मे कत’न्ति न तप्पति, ‘अकतं मे वचीदुच्चरित’न्ति न तप्पति; ‘मनोसुचरितं मे कत’न्ति न तप्पति, ‘अकतं मे मनोदुच्चरित’न्ति न तप्पति । इमे खो, भिक्खवे, द्वे धम्मा अतपनीया’ति । चतुत्थं ।

५. उपज्जातसुत्तं

५. “द्विन्नाहं, भिक्खवे, धम्मानं उपज्जासिं — या च असन्तुट्ठिता कुसलेसु धम्मेसु, या च अप्पटिवानिता पधानस्मिं ।

अप्पटिवानी सुदाहं, भिक्खवे, पदहामि — ‘कामं तचो च न्हारु [नहारु (सी० स्या० कं० पी०)] च अट्ठि च अवसिस्सतु, सरीरे उपसुस्सतु मंसलोहितं, यं तं पुरिसथामेन पुरिसवीरियेन पुरिसपरक्कमेन पत्तब्बं न तं अपापुणित्वा वीरियस्स सण्ठानं भविस्सती’ति । तस्स मय्हं, भिक्खवे, अप्पमादाधिगता सम्बोधि, अप्पमादाधिगतो अनुत्तरो योगक्खेमो । तुम्हे चेपि, भिक्खवे, अप्पटिवानं पदहेय्याथ — ‘कामं तचो च न्हारु च अट्ठि च अवसिस्सतु, सरीरे उपसुस्सतु मंसलोहितं, यं तं पुरिसथामेन पुरिसवीरियेन पुरिसपरक्कमेन पत्तब्बं न तं अपापुणित्वा वीरियस्स सण्ठानं भविस्सती’ति, तुम्हेपि, भिक्खवे, नचिरस्सेव — यस्सत्थाय कुलपुत्ता सम्मदेव अगारस्मा अनगारियं पब्बजन्ति तदनुत्तरं — ब्रह्मचरियपरियोसानं दिट्ठेव धम्मं सयं अभिज्जा सच्छिक्त्वा उपसम्पज्ज विहरिस्सथ । तस्मातिह, भिक्खवे, एवं सिक्खितब्बं — ‘अप्पटिवानं पदहिस्साम । कामं तचो च न्हारु च अट्ठि च अवसिस्सतु, सरीरे उपसुस्सतु मंसलोहितं, यं तं पुरिसथामेन पुरिसवीरियेन पुरिसपरक्कमेन पत्तब्बं न तं अपापुणित्वा वीरियस्स सण्ठानं भविस्सती’ति । एवज्झि वो, भिक्खवे, सिक्खितब्बं’न्ति । पञ्चमं ।

६. संयोजनसुत्तं

६. “द्वेमे, भिक्खवे, धम्मा । कतमे द्वे? या च संयोजनियेसु धम्मेसु अस्सादानुपस्सिता, या च संयोजनियेसु धम्मेसु निब्बिदानुपस्सिता । संयोजनियेसु, भिक्खवे, धम्मेसु अस्सादानुपस्सी विहरन्तो रागं न पजहति, दोसं न पजहति, मोहं न पजहति । रागं अप्पहाय, दोसं अप्पहाय, मोहं अप्पहाय न परिमुच्चति जातिया जराय मरणेन सोकेहि परिदेवेहि दुक्खेहि दोमनस्सेहि उपायासेहि । न परिमुच्चति दुक्खस्माति वदामि ।

“संयोजनियेसु, भिक्खवे, धम्मेसु निब्बिदानुपस्सी विहरन्तो रागं पजहति, दोसं पजहति, मोहं पजहति । रागं पहाय, दोसं पहाय, मोहं पहाय, परिमुच्चति जातिया जराय मरणेन सोकेहि परिदेवेहि दुक्खेहि दोमनस्सेहि उपायासेहि । परिमुच्चति दुक्खस्माति वदामि । इमे खो, भिक्खवे, द्वे धम्मा’ति । छट्ठं ।

७. कण्हसुत्तं

७. “द्वेमे, भिक्खवे, धम्मा कण्हा । कतमे द्वे? अहिरिकञ्च अनोत्तप्पञ्च । इमे खो, भिक्खवे, द्वे धम्मा कण्हा’ति । सत्तमं ।

८. सुक्कसुत्तं

८. “द्वेमे, भिक्खवे, धम्मा सुक्का । कतमे द्वे? हिरी [हिरि (सी० स्या० कं० पी०)] च ओत्तप्पञ्च । इमे खो, भिक्खवे, द्वे धम्मा सुक्का’ति । अट्ठमं ।

९. चरियसुत्तं

९. “द्वेमे, भिक्खवे, धम्मा सुक्का लोकं पालेन्ति । कतमे द्वे? हिरी च ओत्तप्पञ्च । इमे खो, भिक्खवे, द्वे सुक्का धम्मा लोकं न पालेय्युं, नयिध पज्जायेथ माताति वा मातुच्छाति वा मातुलानीति वा आचरियभरियाति वा गरूनं दाराति वा । सम्भेदं लोको अगमिस्स, यथा अजेळका कुक्कुटसूकरा सोणसिङ्गाला [सोणसिङ्गाला (सी० स्या० कं० पी०)] । यस्मा च खो, भिक्खवे, इमे द्वे सुक्का धम्मा लोकं पालेन्ति तस्मा पज्जायति [पज्जायन्ति (सी०)] माताति वा मातुच्छाति वा

मातुलानीति वा आचरियभरियाति वा गरूनं दाराति वा”ति । नवमं ।

१०. वस्सूपनायिकसुत्तं

१०. “द्वेमा, भिक्खवे, वस्सूपनायिका । कतमा द्वे? पुरिमिका च पच्छिमिका च । इमा खो, भिक्खवे, द्वे वस्सूपनायिका”ति । दसमं ।

कम्मकरणवग्गो पठमो ।

तस्सुद्धानं —

वज्जा पधाना द्वे तपनीया, उपज्जातेन पच्चमं ।
संयोजनञ्च कण्हञ्च, सुक्कं चरिया वस्सूपनायिकेन वग्गो ॥

२. अधिकरणवग्गो

११. “द्वेमानि, भिक्खवे, बलानि । कतमानि द्वे? पटिसङ्खानबलञ्च भावनाबलञ्च । कतमञ्च, भिक्खवे, पटिसङ्खानबलं? इध, भिक्खवे, एकच्चो इति पटिसञ्चिक्खति — ‘कायदुच्चरितस्स खो पापको विपाको दिट्ठे चेव धम्मे अभिसम्परायञ्च, वचीदुच्चरितस्स पापको विपाको दिट्ठे चेव धम्मे अभिसम्परायञ्च, मनोदुच्चरितस्स पापको विपाको दिट्ठे चेव धम्मे अभिसम्परायञ्चा’ति । सो इति पटिसङ्खाय कायदुच्चरितं पहाय कायसुचरितं भावेति, वचीदुच्चरितं पहाय वचीसुचरितं भावेति, मनोदुच्चरितं पहाय मनोसुचरितं भावेति, सुद्धं अत्तानं परिहरति । इदं वुच्चति, भिक्खवे, पटिसङ्खानबलं ।

“कतमञ्च, भिक्खवे, भावनाबलं । तत्र, भिक्खवे, यमिदं [यदिदं (सी०)] भावनाबलं सेखानमेतं [सेखमेतं (सी० स्या० कं०)] बलं । सेखज्झि सो, भिक्खवे, बलं आगम्म रागं पजहति, दोसं पजहति, मोहं पजहति । रागं पहाय, दोसं पहाय, मोहं पहाय यं अकुसलं न तं करोति, यं पापं न तं सेवति । इदं वुच्चति, भिक्खवे, भावनाबलं । इमानि खो, भिक्खवे, द्वे बलानी”ति ।

१२. “द्वेमानि, भिक्खवे, बलानि । कतमानि द्वे? पटिसङ्खानबलञ्च भावनाबलञ्च । कतमञ्च, भिक्खवे, पटिसङ्खानबलं? इध, भिक्खवे, एकच्चो इति पटिसञ्चिक्खति — ‘कायदुच्चरितस्स खो पापको विपाको दिट्ठे चेव धम्मे अभिसम्परायञ्च, वचीदुच्चरितस्स पापको विपाको दिट्ठे चेव धम्मे अभिसम्परायञ्च, मनोदुच्चरितस्स पापको विपाको दिट्ठे चेव धम्मे अभिसम्परायञ्चा’ति । सो इति पटिसङ्खाय कायदुच्चरितं पहाय कायसुचरितं भावेति, वचीदुच्चरितं पहाय वचीसुचरितं भावेति, मनोदुच्चरितं पहाय मनोसुचरितं भावेति, सुद्धं अत्तानं परिहरति । इदं वुच्चति, भिक्खवे, पटिसङ्खानबलं ।

“कतमञ्च, भिक्खवे, भावनाबलं? इध, भिक्खवे, भिक्खु सतिसम्बोज्झङ्गं भावेति विवेकनिस्सितं विरागनिस्सितं निरोधनिस्सितं वोसग्गपरिणामिं, धम्मविचयसम्बोज्झङ्गं भावेति... वीरियसम्बोज्झङ्गं भावेति... पीतिसम्बोज्झङ्गं भावेति... पस्सद्विसम्बोज्झङ्गं भावेति... समाधिसम्बोज्झङ्गं भावेति... उपेक्खासम्बोज्झङ्गं भावेति विवेकनिस्सितं विरागनिस्सितं

निरोधनिस्सितं वोसग्गपरिणामिं । इदं वुच्चति, भिक्खवे, भावनाबलं । इमानि खो, भिक्खवे, द्वे बलानी”ति ।

१३. “द्वेमानि, भिक्खवे, बलानि । कतमानि द्वे? पटिसङ्खानबलञ्च भावनाबलञ्च । कतमञ्च, भिक्खवे, पटिसङ्खानबलं? इध, भिक्खवे, एकच्चो इति पटिसञ्चिक्खति — ‘कायदुच्चरितस्स खो पापको विपाको दिट्ठे चेव धम्मे अभिसम्परायञ्च, वचीदुच्चरितस्स खो पापको विपाको दिट्ठे चेव धम्मे अभिसम्परायञ्च, मनोदुच्चरितस्स खो पापको विपाको दिट्ठे चेव धम्मे अभिसम्परायञ्चा’ति । सो इति पटिसङ्खाय कायदुच्चरितं पहाय कायसुचरितं भावेति, वचीदुच्चरितं पहाय वचीसुचरितं भावेति, मनोदुच्चरितं पहाय मनोसुचरितं भावेति, सुद्धं अत्तानं परिहरति । इदं वुच्चति, भिक्खवे, पटिसङ्खानबलं ।

“कतमञ्च, भिक्खवे, भावनाबलं? इध, भिक्खवे, भिक्खु विविच्चेव कामेहि, विविच्च अकुसलेहि धम्मेहि सवितक्कं सविचारं विवेकजं पीतिसुखं पठमं ज्ञानं उपसम्पज्ज विहरति । वितक्कविचारानं वूपसमा अज्झतं सम्पसादनं चेतसो एकोदिभावं अवितक्कं अविचारं समाधिजं पीतिसुखं दुतियं ज्ञानं उपसम्पज्ज विहरति । पीतिया च विरागा उपेक्खको च विहरति सतो च सम्पज्जानो, सुखञ्च कायेन पटिसंवेदेति, यं तं अरिया आचिक्खन्ति — ‘उपेक्खको सतिमा सुखविहारी’ति ततियं ज्ञानं उपसम्पज्ज विहरति । सुखस्स च पहाना दुक्खस्स च पहाना पुब्बेव सोमनस्सदोमनस्सानं अत्थङ्गमा अदुक्खमसुखं उपेक्खासतिपारिसुद्धिं चतुत्थं ज्ञानं उपसम्पज्ज विहरति । इदं वुच्चति, भिक्खवे, भावनाबलं । इमानि खो, भिक्खवे, द्वे बलानी”ति ।

१४. “द्वेमा, भिक्खवे, तथागतस्स धम्मदेसना । कतमा द्वे? संखित्तेन च वित्थारेन च । इमा खो, भिक्खवे, द्वे तथागतस्स धम्मदेसना”ति ।

१५. “यस्मिं, भिक्खवे, अधिकरणे आपन्नो [आपत्तापन्नो (क०)] च भिक्खु चोदको च भिक्खु न साधुकं अत्तनाव अत्तानं पच्चवेक्खति तस्मेतं, भिक्खवे, अधिकरणे पाटिकङ्खं दीघत्ताय खरत्ताय वाळत्ताय संवत्तिस्सति, भिक्खू च न फासुं [न फासु (क०)] विहरिस्सन्तीति [विहरिस्सन्ति (सी० स्या० कं० क०)] । यस्मिञ्च खो, भिक्खवे, अधिकरणे आपन्नो च भिक्खु चोदको च भिक्खु साधुकं अत्तनाव अत्तानं पच्चवेक्खति तस्मेतं, भिक्खवे, अधिकरणे पाटिकङ्खं न दीघत्ताय खरत्ताय वाळत्ताय संवत्तिस्सति, भिक्खू च फासुं विहरिस्सन्तीति ।

“कथञ्च, भिक्खवे, आपन्नो भिक्खु साधुकं अत्तनाव अत्तानं पच्चवेक्खति? इध, भिक्खवे, आपन्नो भिक्खु इति पटिसञ्चिक्खति — ‘अहं खो अकुसलं आपन्नो कञ्चिदेव [किञ्चिदेव (क०)] देसं कायेन । मं सो [तस्मा मं सो (सी० स्या०)] भिक्खु अद्दस अकुसलं आपज्जमानं किञ्चिदेव देसं कायेन । नो चे अहं अकुसलं आपज्जेय्यं किञ्चिदेव देसं कायेन, न मं सो भिक्खु पस्सेय्य अकुसलं आपज्जमानं किञ्चिदेव देसं कायेन । यस्मा च खो, अहं अकुसलं आपन्नो किञ्चिदेव देसं कायेन, तस्मा मं सो भिक्खु अद्दस अकुसलं आपज्जमानं किञ्चिदेव देसं कायेन । दिस्वा च पन मं सो भिक्खु अकुसलं आपज्जमानं किञ्चिदेव देसं कायेन अनत्तमनो अहोसि । अनत्तमनो समानो अनत्तमनवचनं [अनत्तमनवाचं (क०)] मं सो भिक्खु अवच । अनत्तमनवचनाहं [अनत्तमनवाचं नाहं (क०)] तेन भिक्खुना वुत्तो समानो अनत्तमनो [अत्तमनो (क०)] अहोसिं । अनत्तमनो समानो परेसं आरोचेसिं । इति ममेव तत्थ अच्चयो अच्चगमा सुङ्गदायकं व भण्डस्मिन्ति । एवं खो, भिक्खवे, आपन्नो भिक्खु साधुकं अत्तनाव अत्तानं पच्चवेक्खति ।

“कथञ्च, भिक्खवे, चोदको भिक्खु साधुकं अत्तनाव अत्तानं पच्चवेक्खति? इध, भिक्खवे, चोदको भिक्खु इति

पटिसञ्चिक्खति — ‘अयं खो भिक्खु अकुसलं आपन्नो किञ्चिदेव देसं कायेन । अहं इमं भिक्खुं अद्दसं अकुसलं आपज्जमानं किञ्चिदेव देसं कायेन । नो चे अयं भिक्खु अकुसलं आपज्जेय्य किञ्चिदेव देसं कायेन, नाहं इमं भिक्खुं पस्सेय्यं अकुसलं आपज्जमानं किञ्चिदेव देसं कायेन । यस्मा च खो, अयं भिक्खु अकुसलं आपन्नो किञ्चिदेव देसं कायेन, तस्मा अहं इमं भिक्खुं अद्दसं अकुसलं आपज्जमानं किञ्चिदेव देसं कायेन । दिस्वा च पनाहं इमं भिक्खुं अकुसलं आपज्जमानं किञ्चिदेव देसं कायेन अनत्तमनो अहोसिं । अनत्तमनो समानो अनत्तमनवचनाहं इमं भिक्खुं अवचं । अनत्तमनवचनायं भिक्खु मया वुत्तो समानो अनत्तमनो अहोसि । अनत्तमनो समानो परेसं आरोचेसि । इति ममेव तत्थ अच्चयो अच्चगमा सुङ्गदायकं व भण्डस्मिन्ति । एवं खो, भिक्खवे, चोदको भिक्खु साधुकं अत्तनाव अत्तानं पच्चवेक्खति ।

“यस्मिं, भिक्खवे, अधिकरणे आपन्नो च भिक्खु चोदको च भिक्खु न साधुकं अत्तनाव अत्तानं पच्चवेक्खति तस्मेतं, भिक्खवे, अधिकरणे पाटिकङ्खं दीघत्ताय खरत्ताय वाळत्ताय संवत्तिस्सति, भिक्खू च न फासुं विहरिस्सन्तीति । यस्मिञ्च खो, भिक्खवे, अधिकरणे आपन्नो च भिक्खु चोदको च भिक्खु साधुकं अत्तनाव अत्तानं पच्चवेक्खति तस्मेतं, भिक्खवे, अधिकरणे पाटिकङ्खं न दीघत्ताय खरत्ताय वाळत्ताय संवत्तिस्सति, भिक्खू च फासु विहरिस्सन्ती”ति ।

१६. अथ खो अज्जतरो ब्राह्मणो येन भगवा तेनुपसङ्गमि; उपसङ्गमित्वा भगवता सद्धिं सम्मोदि । सम्मोदनीयं कथं सारणीयं वीतिसारेत्वा एकमन्तं निसीदि । एकमन्तं निसिन्नो खो सो ब्राह्मणो भगवन्तं एतदवोच — “को नु खो, भो गोतम, हेतु को पच्चयो येन मिधेकच्चे सत्ता कायस्स भेदा परं मरणा अपायं दुग्गतिं विनिपातं निरयं उपपज्जन्ती”ति? “अधम्मचरियाविसमचरियाहेतु खो, ब्राह्मण, एवमिधेकच्चे सत्ता कायस्स भेदा परं मरणा अपायं दुग्गतिं विनिपातं निरयं उपपज्जन्ती”ति ।

“को नु खो, भो गोतम, हेतु को पच्चयो येन मिधेकच्चे सत्ता कायस्स भेदा परं मरणा सुगतिं सगं लोकं उपपज्जन्ती”ति? “धम्मचरियासमचरियाहेतु खो, ब्राह्मण, एवमिधेकच्चे सत्ता कायस्स भेदा परं मरणा सुगतिं सगं लोकं उपपज्जन्ती”ति ।

“अभिवक्कन्तं, भो गोतम! अभिवक्कन्तं, भो गोतम! सेय्यथापि, भो गोतम, निक्कुज्जितं [निकुज्जितं (क०)] वा उक्कुज्जेय्य, पटिच्छन्नं वा विवरेय्य, मूळहस्स वा मग्गं आचिक्खेय्य, अन्धकारे वा तेलपज्जोतं धारेय्य — ‘चक्खुमन्तो रूपानि दक्खन्ती’ति, एवमेवं भोता गोतमेन अनेकपरियायेन धम्मो पकासितो । एसाहं भवन्तं गोतमं सरणं गच्छामि धम्मञ्च भिक्खुसङ्गञ्च । उपासकं मं भवं गोतमो धारेतु अज्जतग्गे पाणुपेतं सरणं गत”न्ति ।

१७. अथ खो जाणुस्सोणि [जाणुसोणि (क०)] ब्राह्मणो येन भगवा तेनुपसङ्गमि; उपसङ्गमित्वा भगवता सद्धिं सम्मोदि । सम्मोदनीयं कथं सारणीयं वीतिसारेत्वा एकमन्तं निसीदि । एकमन्तं निसिन्नो खो जाणुस्सोणि ब्राह्मणो भगवन्तं एतदवोच — “को नु खो, भो गोतम, हेतु को पच्चयो येन मिधेकच्चे सत्ता कायस्स भेदा परं मरणा अपायं दुग्गतिं विनिपातं निरयं उपपज्जन्ती”ति? “कतत्ता च, ब्राह्मण, अकतत्ता च । एवमिधेकच्चे सत्ता कायस्स भेदा परं मरणा अपायं दुग्गतिं विनिपातं निरयं उपपज्जन्ती”ति । “को पन, भो गोतम, हेतु को पच्चयो येन मिधेकच्चे सत्ता कायस्स भेदा परं मरणा सुगतिं सगं लोकं उपपज्जन्ती”ति? “कतत्ता च, ब्राह्मण, अकतत्ता च । एवमिधेकच्चे सत्ता कायस्स भेदा परं मरणा सुगतिं सगं लोकं उपपज्जन्ती”ति । “न खो अहं इमस्स भोतो गोतमस्स संखित्तेन भासितस्स वित्थारेन अत्थं अविभत्तस्स वित्थारेन अत्थं आजानामि । साधु मे भवं गोतमो तथा धम्मं देसेतु यथा अहं इमस्स भोतो गोतमस्स संखित्तेन भासितस्स वित्थारेन अत्थं अविभत्तस्स वित्थारेन अत्थं आजानेय्य”न्ति । “तेन हि, ब्राह्मण, सुणाहि, साधुकं मनसि करोहि; भासिस्सामी”ति ।

“एवं भो”ति खो जाणुस्सोणि ब्राह्मणो भगवतो पच्चस्सोसि । भगवा एतदवोच —

“इध, ब्राह्मण, एकच्चस्स कायदुच्चरितं कतं होति, अकतं होति कायसुचरितं; वचीदुच्चरितं कतं होति, अकतं होति वचीसुचरितं; मनोदुच्चरितं कतं होति, अकतं होति मनोसुचरितं । एवं खो, ब्राह्मण, कतत्ता च अकतत्ता च एवमिधेकच्चे सत्ता कायस्स भेदा परं मरणा अपायं दुग्गतिं विनिपातं निरयं उपपज्जन्ति । इध पन, ब्राह्मण, एकच्चस्स कायसुचरितं कतं होति, अकतं होति कायदुच्चरितं; वचीसुचरितं कतं होति, अकतं होति वचीदुच्चरितं; मनोसुचरितं कतं होति, अकतं होति मनोदुच्चरितं । एवं खो, ब्राह्मण, कतत्ता च अकतत्ता च एवमिधेकच्चे सत्ता कायस्स भेदा परं मरणा सुगतिं सगं लोकं उपपज्जन्ती”ति ।

“अभिवक्कन्तं, भो गोतम...पे०... उपासकं मं भवं गोतमो धारेतु अज्जतग्गे पाणुपेतं सरणं गत”न्ति ।

१८. अथ खो आयस्मा आनन्दो येन भगवा तेनुपसङ्कमि; उपसङ्कमित्वा भगवन्तं अभिवादेत्वा एकमन्तं निसीदि । एकमन्तं निसिन्नं खो आयस्मन्तं आनन्दं भगवा एतदवोच — “एकंसेनाहं, आनन्द, अकरणीयं वदामि कायदुच्चरितं वचीदुच्चरितं मनोदुच्चरितं”न्ति । “यमिदं, भन्ते, भगवता एकंसेन अकरणीयं अक्खातं कायदुच्चरितं वचीदुच्चरितं मनोदुच्चरितं तस्मिं अकरणीये कयिरमाने को आदीनवो पाटिकङ्खो”ति? “यमिदं, आनन्द, मया एकंसेन अकरणीयं अक्खातं कायदुच्चरितं वचीदुच्चरितं मनोदुच्चरितं तस्मिं अकरणीये कयिरमाने अयं आदीनवो पाटिकङ्खो — अत्तापि अत्तानं उपवदति, अनुविच्च विज्जू गरहन्ति, पापको कित्सद्दो अब्भुग्गच्छति, सम्मूळ्हो कालं करोति, कायस्स भेदा परं मरणा अपायं दुग्गतिं विनिपातं निरयं उपपज्जति । यमिदं, आनन्द, मया एकंसेन अकरणीयं अक्खातं कायदुच्चरितं वचीदुच्चरितं मनोदुच्चरितं तस्मिं अकरणीये कयिरमाने अयं आदीनवो पाटिकङ्खो”ति ।

“एकंसेनाहं, आनन्द, करणीयं वदामि कायसुचरितं वचीसुचरितं मनोसुचरितं”न्ति । “यमिदं, भन्ते, भगवता एकंसेन करणीयं अक्खातं कायसुचरितं वचीसुचरितं मनोसुचरितं तस्मिं करणीये कयिरमाने को आनिसंसो पाटिकङ्खो”ति? “यमिदं, आनन्द, मया एकंसेन करणीयं अक्खातं कायसुचरितं वचीसुचरितं मनोसुचरितं तस्मिं करणीये कयिरमाने अयं आनिसंसो पाटिकङ्खो — अत्तापि अत्तानं न उपवदति, अनुविच्च विज्जू पसंसन्ति, कल्याणो कित्सद्दो अब्भुग्गच्छति, असम्मूळ्हो कालं करोति, कायस्स भेदा परं मरणा सुगतिं सगं लोकं उपपज्जति । यमिदं, आनन्द, मया एकंसेन करणीयं अक्खातं कायसुचरितं वचीसुचरितं मनोसुचरितं तस्मिं करणीये कयिरमाने अयं आनिसंसो पाटिकङ्खो”ति ।

१९. “अकुसलं, भिक्खवे, पजहथ । सक्का, भिक्खवे, अकुसलं पजहितुं । नो चेदं [नो चेत्तं (स्या० कं० पी० क०) सं० नि० ३.२८ पस्सितब्बं], भिक्खवे, सक्का अभविस्स अकुसलं पजहितुं, नाहं एवं वदेय्यं — ‘अकुसलं, भिक्खवे, पजहथा’ति । यस्मा च खो, भिक्खवे, सक्का अकुसलं पजहितुं तस्माहं एवं वदामि — ‘अकुसलं, भिक्खवे, पजहथा’ति । अकुसलज्च हिदं, भिक्खवे [अकुसलं भिक्खवे (क०)], पहीनं अहिताय दुक्खाय संवत्तेय्य नाहं एवं वदेय्यं — ‘अकुसलं, भिक्खवे, पजहथा’ति । यस्मा च खो, भिक्खवे, अकुसलं पहीनं हिताय सुखाय संवत्तति तस्माहं एवं वदामि — ‘अकुसलं, भिक्खवे, पजहथा’”ति ।

“कुसलं, भिक्खवे, भावेथ । सक्का, भिक्खवे, कुसलं भावेतुं । नो चेदं, भिक्खवे, सक्का अभविस्स कुसलं भावेतुं, नाहं एवं वदेय्यं — ‘कुसलं, भिक्खवे, भावेथा’ति । यस्मा च खो, भिक्खवे, सक्का कुसलं भावेतुं तस्माहं एवं वदामि — ‘कुसलं, भिक्खवे, भावेथा’ति । कुसलज्च हिदं, भिक्खवे, भावितं अहिताय दुक्खाय संवत्तेय्य, नाहं एवं वदेय्यं — ‘कुसलं,

भिक्षवे, भावेथा'ति । यस्मा च खो, भिक्षवे, कुसलं भावितं हिताय सुखाय संवत्तति तस्माहं एवं वदामि — 'कुसलं, भिक्षवे, भावेथा'ति ।

२०. “द्वेमे, भिक्षवे, धम्मा सद्धम्मस्स सम्मोसाय अन्तरधानाय संवत्तन्ति । कतमे द्वे? दुन्निक्खित्तञ्च पदव्यञ्जनं अत्थो च दुन्नीतो । दुन्निक्खित्तस्स, भिक्षवे, पदव्यञ्जनस्स अत्थोपि दुन्नयो होति । इमे खो, भिक्षवे, द्वे धम्मा सद्धम्मस्स सम्मोसाय अन्तरधानाय संवत्तन्ती'ति ।

२१. “द्वेमे, भिक्षवे, धम्मा सद्धम्मस्स ठितिया असम्मोसाय अनन्तरधानाय संवत्तन्ति । कतमे द्वे? सुनिक्खित्तञ्च पदव्यञ्जनं अत्थो च सुनीतो । सुनिक्खित्तस्स, भिक्षवे, पदव्यञ्जनस्स अत्थोपि सुनयो होति । इमे खो, भिक्षवे, द्वे धम्मा सद्धम्मस्स ठितिया असम्मोसाय अनन्तरधानाय संवत्तन्ती'ति ।

अधिकरणवग्गो दुतियो ।

३. बालवग्गो

२२. “द्वेमे, भिक्षवे, बाला । कतमे द्वे? यो च अच्चयं अच्चयतो न पस्सति, यो च अच्चयं देसेन्तस्स यथाधम्मं नप्पटिगणहाति । इमे खो, भिक्षवे, द्वे बाला'ति । ‘द्वेमे, भिक्षवे, पण्डिता । कतमे द्वे? यो च अच्चयं अच्चयतो पस्सति, यो च अच्चयं देसेन्तस्स यथाधम्मं पटिगणहाति । इमे खो, भिक्षवे, द्वे पण्डिता'ति ।

२३. “द्वेमे, भिक्षवे, तथागतं अब्भाचिक्खन्ति । कतमे द्वे? दुद्धो वा दोसन्तरो, सद्धो वा दुग्गहितेन [दुग्गहीतेन (सी०)] । इमे खो, भिक्षवे, द्वे तथागतं अब्भाचिक्खन्ती'ति ।

२४. “द्वेमे, भिक्षवे, तथागतं अब्भाचिक्खन्ति । कतमे द्वे? यो च अभासितं अलपितं तथागतेन भासितं लपितं तथागतेनाति दीपेति, यो च भासितं लपितं तथागतेन अभासितं अलपितं तथागतेनाति दीपेति । इमे खो, भिक्षवे, द्वे तथागतं अब्भाचिक्खन्ती'ति । ‘द्वेमे, भिक्षवे, तथागतं नाब्भाचिक्खन्ति । कतमे द्वे? यो च अभासितं अलपितं तथागतेन अभासितं अलपितं तथागतेनाति दीपेति, यो च भासितं लपितं तथागतेन भासितं लपितं तथागतेनाति दीपेति । इमे खो, भिक्षवे, द्वे तथागतं नाब्भाचिक्खन्ती'ति ।

२५. “द्वेमे, भिक्षवे, तथागतं अब्भाचिक्खन्ति । कतमे द्वे? यो च नेय्यत्थं सुत्तन्तं नीतत्थो सुत्तन्तोति दीपेति, यो च नीतत्थं सुत्तन्तं नेय्यत्थो सुत्तन्तोति दीपेति । इमे खो, भिक्षवे, द्वे तथागतं अब्भाचिक्खन्ती'ति ।

२६. “द्वेमे, भिक्षवे, तथागतं नाब्भाचिक्खन्ति । कतमे द्वे? यो च नेय्यत्थं सुत्तन्तं नेय्यत्थो सुत्तन्तोति दीपेति, यो च नीतत्थं सुत्तन्तं नीतत्थो सुत्तन्तोति दीपेति । इमे खो, भिक्षवे, द्वे तथागतं नाब्भाचिक्खन्ती'ति ।

२७. “पटिच्छन्नकम्मन्तस्स, भिक्षवे, द्विन्नं गतीनं अज्जतरा गति पाटिकङ्का — निरयो वा तिरच्छानयोनि वाति । अप्पटिच्छन्नकम्मन्तस्स, भिक्षवे, द्विन्नं गतीनं अज्जतरा गति पाटिकङ्का — देवा वा मनुस्सा वा'ति ।

२८. “मिच्छादिट्टिकस्स, भिक्षवे, द्विन्नं गतीनं अज्जतरा गति पाटिकङ्का — निरयो वा तिरच्छानयोनि वा'ति ।

२९. “सम्मादिट्ठिकस्स, भिक्खवे, द्विन्नं गतीनं अज्जतरा गति पाटिकङ्का — देवा वा मनुस्सा वा”ति ।

३०. “दुस्सीलस्स, भिक्खवे, द्वे पटिग्गाहा — निरयो वा तिरच्छानयोनि वा । सीलवतो, भिक्खवे, द्वे पटिग्गाहा — देवा वा मनुस्सा वा”ति [देवो वा मनुस्सो वाति (क०)] ।

३१. “द्वाहं, भिक्खवे, अत्थवसे सम्पस्समानो अरज्जवनपत्थानि [अरज्जे पवनपत्थानि (सी० पी०)] पन्तानि सेनासनानि पटिसेवामि । कतमे द्वे? अत्तनो च दिट्ठधम्मसुखविहारं सम्पस्समानो, पच्छिमज्ज जनतं अनुकम्पमानो । इमे खो अहं, भिक्खवे, द्वे अत्थवसे सम्पस्समानो अरज्जवनपत्थानि पन्तानि सेनासनानि पटिसेवामी”ति ।

३२. “द्वे मे, भिक्खवे, धम्मा विज्जाभागिया । कतमे द्वे? समथो च विपस्सना च । समथो, भिक्खवे, भावितो कमत्थ [किमत्थ (स्या० कं०), कतमत्थ (क०)] मनुभोति? चित्तं भावीयति । चित्तं भावितं कमत्थमनुभोति? यो रागो सो पहीयति । विपस्सना, भिक्खवे, भाविता कमत्थमनुभोति? पज्जा भावीयति । पज्जा भाविता कमत्थमनुभोति? या अविज्जा सा पहीयति । रागुपक्किलिट्ठं वा, भिक्खवे, चित्तं न विमुच्चति, अविज्जुपक्किलिट्ठा वा पज्जा भावीयति । इति खो, भिक्खवे, रागविरागा चेतोविमुत्ति, अविज्जाविरागा पज्जाविमुत्ती”ति ।

बालवग्गो ततियो ।

४. समचित्तवग्गो

३३. “असप्पुरिसभूमिज्ज वो, भिक्खवे, देसेस्सामि सप्पुरिसभूमिज्ज । तं सुणाथ, साधुकं मनसि करोथ । भासिस्सामी”ति । “एवं, भन्ते”ति खो ते भिक्खू भगवतो पच्चस्सोसुं । भगवा एतदवोच —

“कतमा च, भिक्खवे, असप्पुरिसभूमि? असप्पुरिसो, भिक्खवे, अकतज्जू होति अकतवेदी । असब्धि हेतं, भिक्खवे, उपज्जातं यदिदं अकतज्जुता अकतवेदिता । केवला एसा, भिक्खवे, असप्पुरिसभूमि यदिदं अकतज्जुता अकतवेदिता । सप्पुरिसो च खो, भिक्खवे, कतज्जू होति कतवेदी । सब्धि हेतं, भिक्खवे, उपज्जातं यदिदं कतज्जुता कतवेदिता । केवला एसा, भिक्खवे, सप्पुरिसभूमि यदिदं कतज्जुता कतवेदिता”ति ।

३४. “द्विन्नाहं, भिक्खवे, न सुप्पतिकारं वदामि । कतमेसं द्विन्नं? मातु च पितु च । एकेन, भिक्खवे, अंसेन मातरं परिहरेय्य, एकेन अंसेन पितरं परिहरेय्य वस्ससतायुको वस्ससतजीवी सो च नेसं उच्छादनपरिमद्वनन्हापनसम्बाहनेन । ते च तत्थेव मुत्तकरीसं चजेय्युं । न त्वेव, भिक्खवे, मातापितूनं कतं वा होति पटिकतं वा । इमिस्सा च, भिक्खवे, महापथविया पहूतरत्तरतनाय [पहूतसत्तरतनाय (सी० स्या० कं० पी०)] तिकनिपाते महावग्गे दसमसुत्तटीकायं दस्सितपाळिया समेति] मातापितरो इस्सराधिपच्चे रज्जे पतिट्ठापेय्य, न त्वेव, भिक्खवे, मातापितूनं कतं वा होति पटिकतं वा । तं किस्स हेतु? बहुकारा [बहूपकारा (क०)], भिक्खवे, मातापितरो पुत्तानं आपादका पोसका इमस्स लोकस्स दस्सेतारो । यो च खो, भिक्खवे, मातापितरो अस्सद्धे सद्धासम्पदाय समादपेति निवेसेति पतिट्ठापेति, दुस्सीले सीलसम्पदाय समादपेति निवेसेति पतिट्ठापेति, मच्छरी चागसम्पदाय समादपेति निवेसेति पतिट्ठापेति, दुप्पज्जे पज्जासम्पदाय समादपेति निवेसेति पतिट्ठापेति, एत्तावता खो, भिक्खवे, मातापितूनं कतज्ज होति पटिकतज्जा”ति [पटिकतज्ज अतिकतज्जाति (सी० पी०)] ।

३५. अथ खो अज्जतरो ब्राह्मणो येन भगवा तेनुपसङ्गमि; उपसङ्गमित्वा भगवता सद्धिं सम्मोदि । सम्मोदनीयं कथं... पे०... एकमन्तं निसिन्नो खो सो ब्राह्मणो भगवन्तं एतदवोच — “किंवादी भवं गोतमो किमक्खायी”ति? “किरियवादी चाहं, ब्राह्मण, अकिरियवादी चा”ति । “यथाकथं पन भवं गोतमो किरियवादी च अकिरियवादी चा”ति?

“अकिरियं खो अहं, ब्राह्मण, वदामि कायदुच्चरितस्स वचीदुच्चरितस्स मनोदुच्चरितस्स, अनेकविहितानं पापकानं अकुसलानं धम्मानं अकिरियं वदामि । किरियञ्च खो अहं, ब्राह्मण, वदामि कायसुचरितस्स वचीसुचरितस्स मनोसुचरितस्स, अनेकविहितानं कुसलानं धम्मानं किरियं वदामि । एवं खो अहं, ब्राह्मण, किरियवादी च अकिरियवादी चा”ति ।

“अभिवक्कन्तं, भो गोतम...पे०... उपासकं मं भवं गोतमो धारेतु अज्जतगो पाणुपेतं सरणं गत”न्ति ।

३६. अथ खो अनाथपिण्डिको गहपति येन भगवा तेनुपसङ्गमि; उपसङ्गमित्वा भगवन्तं अभिवादेत्वा एकमन्तं निसीदि । एकमन्तं निसिन्नो खो अनाथपिण्डिको गहपति भगवन्तं एतदवोच — “कति नु खो, भन्ते, लोके दक्खिण्येया, कथं च दानं दातब्ब”न्ति? “द्वे खो, गहपति, लोके दक्खिण्येया — सेखो च असेखो च । इमे खो, गहपति, द्वे लोके दक्खिण्येया, एत्थं च दानं दातब्ब”न्ति ।

इदमवोच भगवा । इदं वत्तान् [वत्त्वा (सी० पी०) एवमीदिसेसु ठानेसु] सुगतो अथापरं एतदवोच सत्था —

“सेखो असेखो च इमस्मिं लोके,

आहुनेय्या यजमानानं होन्ति ।

ते उज्जुभूता [उज्जुभूता (स्या० कं० क०)] कायेन, वाचाय उद चेतसा ।

खेत्तं तं यजमानानं, एत्थं दिन्नं महप्फल”न्ति ॥

३७. एवं मे सुतं — एकं समयं भगवा सावत्थियं विहरति जेतवने अनाथपिण्डिकस्स आरामे । तेन खो पन समयेन आयस्मा सारिपुत्तो सावत्थियं विहरति पुब्बारामे मिगारमातुपासादे । तत्र खो आयस्मा सारिपुत्तो भिक्खू आमन्तेसि — “आवुसो भिक्खवे”ति । “आवुसो”ति खो ते भिक्खू आयस्मतो सारिपुत्तस्स पच्चस्सोसुं । आयस्मा सारिपुत्तो एतदवोच — “अज्झत्तसंयोजनञ्च, आवुसो, पुग्गलं देसेस्सामि बहिद्भासंयोजनञ्च । तं सुणाथ, साधुकं मनसि करोथ; भासिस्सामी”ति । “एवमावुसो”ति खो ते भिक्खू आयस्मतो सारिपुत्तस्स पच्चस्सोसुं । आयस्मा सारिपुत्तो एतदवोच —

“कतमो चावुसो, अज्झत्तसंयोजनो पुग्गलो? इधावुसो, भिक्खु सीलवा होति, पातिमोक्खसंवरसंवुतो विहरति आचारगोचरसम्पन्नो, अणुमत्तेसु वज्जेसु भयदस्सावी, समादाय सिक्खति सिक्खापदेसु । सो कायस्स भेदा परं मरणा अज्जतरं देवनिकायं उपपज्जति । सो ततो चुतो आगामी होति, आगन्ता इत्थत्तं । अयं वुच्चति, आवुसो, अज्झत्तसंयोजनो पुग्गलो आगामी होति, आगन्ता इत्थत्तं ।

“कतमो चावुसो, बहिद्भासंयोजनो पुग्गलो? इधावुसो, भिक्खु सीलवा होति, पातिमोक्खसंवरसंवुतो विहरति आचारगोचरसम्पन्नो, अणुमत्तेसु वज्जेसु भयदस्सावी, समादाय सिक्खति सिक्खापदेसु । सो अज्जतरं सन्तं चेतोविमुत्तिं उपसम्पज्ज विहरति । सो कायस्स भेदा परं मरणा अज्जतरं देवनिकायं उपपज्जति । सो ततो चुतो अनागामी होति,

अनागन्ता इत्थत्तं । अयं वुच्चतावुसो, बहिद्वासंयोजनो पुग्गलो अनागामी होति, अनागन्ता इत्थत्तं ।

“पुन चपरं, आवुसो, भिक्खु सीलवा होति...पे०... समादाय सिक्खति सिक्खापदेसु । सो कामानंयेव निब्बिदाय विरागाय निरोधाय पटिपन्नो होति । सो भवानंयेव निब्बिदाय विरागाय निरोधाय पटिपन्नो होति । सो तण्हाक्खयाय पटिपन्नो होति । सो लोभक्खयाय पटिपन्नो होति । सो कायस्स भेदा परं मरणा अज्जरं देवनिकायं उपपज्जति । सो ततो चुतो अनागामी होति, अनागन्ता इत्थत्तं । अयं वुच्चतावुसो, बहिद्वासंयोजनो पुग्गलो अनागामी होति, अनागन्ता इत्थत्तं” न्ति ।

अथ खो सम्बहुला समचित्ता देवता येन भगवा तेनुपसङ्कमिंसु; उपसङ्कमित्वा भगवन्तं अभिवादेत्वा एकमन्तं अट्ठंसु । एकमन्तं ठिता खो ता देवता भगवन्तं एतदवोचुं — “एसो, भन्ते, आयस्मा सारिपुत्तो पुब्बारामे मिगारमातुपासादे भिक्खून् अज्झत्तसंयोजनञ्च पुग्गलं देसेति बहिद्वासंयोजनञ्च । हट्ठा, भन्ते, परिसा । साधु, भन्ते, भगवा येनायस्मा सारिपुत्तो तेनुपसङ्कमतु अनुकम्पं उपादाया”ति । अधिवासेसि भगवा तुण्हीभावेन । अथ खो भगवा — सेय्यथापि नाम बलवा पुरिसो समिज्जितं [सम्मिज्जितं (सी० स्या० कं० पी०)] वा बाहं पसारेय्य, पसारितं वा बाहं समिज्जेय्य, एवमेवं — जेतवने अन्तरहितो पुब्बारामे मिगारमातुपासादे आयस्मतो सारिपुत्तस्स सम्मुखे पातुरहोसि । निसीदि भगवा पज्जत्ते आसने । आयस्मापि खो सारिपुत्तो भगवन्तं अभिवादेत्वा एकमन्तं निसीदि । एकमन्तं निसिन्नं खो आयस्मन्तं सारिपुत्तं भगवा एतदवोच —

“इध, सारिपुत्त, सम्बहुला समचित्ता देवता येनाहं तेनुपसङ्कमिंसु; उपसङ्कमित्वा मं अभिवादेत्वा एकमन्तं अट्ठंसु । एकमन्तं ठिता खो, सारिपुत्त, ता देवता मं एतदवोचुं — ‘एसो, भन्ते, आयस्मा सारिपुत्तो पुब्बारामे मिगारमातुपासादे भिक्खून् अज्झत्तसंयोजनञ्च पुग्गलं देसेति बहिद्वासंयोजनञ्च । हट्ठा, भन्ते, परिसा । साधु, भन्ते, भगवा येन आयस्मा सारिपुत्तो तेनुपसङ्कमतु अनुकम्पं उपादाया’ति । ता खो पन, सारिपुत्त, देवता दसपि हुत्वा वीसमि हुत्वा तिसमि हुत्वा चत्तालीसमि हुत्वा पज्जासमि हुत्वा सट्ठिपि हुत्वा आरग्गकोटिनितुदनमत्तेपि तिट्ठन्ति, न च अज्जमज्जं ब्याबाधेन्ति [ब्याबाधेन्तीति (सब्बत्थ)] । सिया खो पन [पन ते (सी० स्या० कं० पी०)], सारिपुत्त, एवमस्स — ‘तत्थ नून तासं देवतानं तथा चित्तं भावितं येन ता देवता दसपि हुत्वा वीसमि हुत्वा तिसमि हुत्वा चत्तालीसमि हुत्वा पज्जासमि हुत्वा सट्ठिपि हुत्वा आरग्गकोटिनितुदनमत्तेपि तिट्ठन्ति न च अज्जमज्जं ब्याबाधेन्ती’ति । न खो पनेतं, सारिपुत्त, एवं दट्ठब्बं । इधेव खो, सारिपुत्त, तासं देवतानं तथा चित्तं भावितं, येन ता देवता दसपि हुत्वा...पे०... न च अज्जमज्जं ब्याबाधेन्ति । तस्मातिह, सारिपुत्त, एवं सिक्खितब्बं — ‘सन्तिन्द्रिया भविस्साम सन्तमानसा’ति । एवज्हि वो, सारिपुत्त, सिक्खितब्बं । ‘सन्तिन्द्रियानज्हि वो, सारिपुत्त, सन्तमानसानं सन्तंयेव कायकम्मं भविस्सति सन्तं वचीकम्मं सन्तं मनोकम्मं । सन्तंयेव उपहारं उपहरिस्साम सब्रह्मचारीसू’ति । ‘एवज्हि वो, सारिपुत्त, सिक्खितब्बं । अनस्सुं खो, सारिपुत्त, अज्जतिथिया परिब्बाजका ये इमं धम्मपरियायं नास्सोसु’” न्ति ।

३८. एवं मे सुतं — एकं समयं आयस्मा महाकच्चानो वरणायं विहरति भद्दसारितीरे [कद्धमदहतीरे (सी० स्या० कं० पी०)] । अथ खो आरामदण्डो ब्राह्मणो येनायस्मा महाकच्चानो तेनुपसङ्कमि; उपसङ्कमित्वा आयस्मता महाकच्चानेन सट्ठिं सम्मोदि । सम्मोदनीयं कथं सारणीयं वीतिसारेत्वा एकमन्तं निसीदि । एकमन्तं निसिन्नो खो आरामदण्डो ब्राह्मणो आयस्मन्तं महाकच्चानं एतदवोच — “को नु खो, भो कच्चान, हेतु को पच्चयो येन खत्तियापि खत्तियेहि विवदन्ति, ब्राह्मणापि ब्राह्मणेहि विवदन्ति, गहपतिकापि गहपतिकेहि विवदन्ती”ति? “कामरागाभिनिवेसविनिबन्ध [कामरागविनिवेसविनिबद्ध (सी० स्या० कं० पी०)] पलिगेधपरियुट्ठानज्झोसानहेतु खो, ब्राह्मण, खत्तियापि खत्तियेहि

विवदन्ति, ब्राह्मणापि ब्राह्मणेहि विवदन्ति, गहपतिकापि गहपतिकेहि विवदन्ती”ति ।

“को पन, भो कच्चान, हेतु को पच्चयो येन समणापि समणेहि विवदन्ती”ति?

“दिट्ठिरागाभिनिवेसविनिबन्धपलिगेधपरियुट्ठानज्झोसानहेतु खो, ब्राह्मण, समणापि समणेहि विवदन्ती”ति ।

“अत्थि पन, भो कच्चान, कोचि लोकस्मिं यो इमञ्चेव कामरागाभिनिवेसविनिबन्धपलिगेधपरियुट्ठानज्झोसानं समतिक्कन्तो, इमञ्च दिट्ठिरागाभिनिवेसविनिबन्धपलिगेधपरियुट्ठानज्झोसानं समतिक्कन्तो”ति? “अत्थि, ब्राह्मण, लोकस्मिं यो इमञ्चेव कामरागाभिनिवेसविनिबन्धपलिगेधपरियुट्ठानज्झोसानं समतिक्कन्तो, इमञ्च दिट्ठिरागाभिनिवेसविनिबन्धपलिगेधपरियुट्ठानज्झोसानं समतिक्कन्तो”ति ।

“को पन सो, भो कच्चान, लोकस्मिं यो इमञ्चेव कामरागाभिनिवेसविनिबन्धपलिगेधपरियुट्ठानज्झोसानं समतिक्कन्तो, इमञ्च दिट्ठिरागाभिनिवेसविनिबन्धपलिगेधपरियुट्ठानज्झोसानं समतिक्कन्तो”ति? “अत्थि, ब्राह्मण, पुरत्थिमेसु जनपदेसु सावत्थी नाम नगरं । तत्थ सो भगवा एतरहि विहरति अरहं सम्मासम्बुद्धो । सो हि, ब्राह्मण, भगवा इमञ्चेव कामरागाभिनिवेसविनिबन्धपलिगेधपरियुट्ठानज्झोसानं समतिक्कन्तो, इमञ्च दिट्ठिरागाभिनिवेसविनिबन्धपलिगेधपरियुट्ठानज्झोसानं समतिक्कन्तो”ति ।

एवं वुत्ते आरामदण्डो ब्राह्मणो उट्ठायासना एकंसं उत्तरासङ्गं करित्वा दक्खिणं जाणुमण्डलं पथवियं निहन्त्वा येन भगवा तेनज्जलिं पणामेत्वा तिक्खत्तुं उदानं उदानेसि —

“नमो तस्स भगवतो अरहतो सम्मासम्बुद्धस्स, नमो तस्स भगवतो अरहतो सम्मासम्बुद्धस्स, नमो तस्स भगवतो अरहतो सम्मासम्बुद्धस्स । यो हि सो भगवा इमञ्चेव कामरागाभिनिवेसविनिबन्धपलिगेधपरियुट्ठानज्झोसानं समतिक्कन्तो, इमञ्च दिट्ठिरागाभिनिवेसविनिबन्धपलिगेधपरियुट्ठानज्झोसानं समतिक्कन्तो”ति ।

“अभिवक्कन्तं, भो कच्चान, अभिवक्कन्तं, भो कच्चान! सेय्यथापि, भो कच्चान, निक्कुज्जितं वा उक्कुज्जेय्य, पटिच्छन्नं वा विवरेय्य, मूळहस्स वा मगं आचिक्खेय्य, अन्धकारे वा तेलपज्जोतं धारेय्य — ‘चक्खुमन्तो रूपानि दक्खन्ती’ति, एवमेवं भोता कच्चानेन अनेकपरियायेन धम्मो पकासितो । एसाहं, भो कच्चान, तं भवन्तं गोतमं सरणं गच्छामि धम्मञ्च भिक्खुसङ्घञ्च । उपासकं मं भवं कच्चानो धारेतु अज्जतग्गे पाणुपेतं सरणं गतं”न्ति ।

३९. एकं समयं आयस्मा महाकच्चानो मधुरायं विहरति गुन्दावने । अथ खो कन्दरायनो [कण्डरायनो (सी० स्या० कं० पी०)] ब्राह्मणो येनायस्मा महाकच्चानो तेनुपसङ्गमि; उपसङ्गमित्वा आयस्मता महाकच्चानेन सद्धिं...पे०... एकमन्तं निसिन्नो खो कन्दरायनो ब्राह्मणो आयस्मन्तं महाकच्चानं एतदवोच — “सुतं मेतं, भो कच्चान, ‘न समणो कच्चानो ब्राह्मणे जिण्णे वुद्धे महल्लके अद्धगते वयोअनुप्पत्ते अभिवादेति वा पच्चुट्ठेति वा आसनेन वा निमन्तेती’ति । तयिदं, भो कच्चान, तथेव? न हि भवं कच्चानो ब्राह्मणे जिण्णे वुद्धे महल्लके अद्धगते वयोअनुप्पत्ते अभिवादेति वा पच्चुट्ठेति वा आसनेन वा निमन्तेति । तयिदं, भो कच्चान, न सम्पन्नमेवा”ति ।

“अत्थि, ब्राह्मण, तेन भगवता जानता पस्सता अरहता सम्मासम्बुद्धेन वुद्धभूमि च अक्खाता दहरभूमि च । वुद्धो चेपि, ब्राह्मण, होति आसीतिको वा नावुतिको वा वस्ससतिको वा जातिया, सो च कामे परिभुज्जति काममज्झावसति

कामपरिळाहेन परिड्हति कामवितक्केहि खज्जति कामपरियेसनाय उस्सुको । अथ खो सो बालो न थेरोत्वेव सङ्ख्यं गच्छति । दहरो चेपि, ब्राह्मण, होति युवा सुसुकाळकेसो भद्रेन योब्बनेन समन्नागतो पठमेन वयसा । सो च न कामे परिभुज्जति न काममज्जावसति, न कामपरिळाहेन परिड्हति, न कामवितक्केहि खज्जति, न कामपरियेसनाय उस्सुको । अथ खो सो पण्डितो थेरोत्वेव सङ्ख्यं गच्छती”ति ।

एवं वुत्ते कन्दरायनो ब्राह्मणो उट्ठायासना एकंसं उत्तरासङ्गं करित्वा दहरानं सतं [सुदं (सी० स्या० कं० पी०)] भिक्खूनं पादे सिरसा वन्दति — “वुद्धा भवन्तो, बुद्धभूमियं ठिता । दहरा मयं, दहरभूमियं ठिता”ति ।

“अभिवक्कन्तं, भो कच्चान...पे०... उपासकं मं भवं कच्चानो धारेतु अज्जतग्गे पाणुपेतं सरणं गत”न्ति ।

४०. “यस्मिं, भिक्खवे, समये चोरा बलवन्तो होन्ति, राजानो तस्मिं समये दुब्बला होन्ति । तस्मिं, भिक्खवे, समये रज्जो न फासु होति अतियातुं वा निय्यातुं वा पच्चन्तिमे वा जनपदे अनुसज्जातुं । ब्राह्मणगहपतिकानम्पि तस्मिं समये न फासु होति अतियातुं वा निय्यातुं वा बाहिरानि वा कम्मन्तानि पटिवेक्खितुं । एवमेवं खो, भिक्खवे, यस्मिं समये पापभिक्खू बलवन्तो होन्ति, पेसला भिक्खू तस्मिं समये दुब्बला होन्ति । तस्मिं, भिक्खवे, समये पेसला भिक्खू तुण्हीभूता तुण्हीभूताव सङ्गमज्झे सङ्गसायन्ति [सङ्गम्म ज्ञायन्ति (क०), सज्जायन्ति (सी० अट्ठ०)] पच्चन्तिमे वा जनपदे अच्छन्ति [भजन्ति (सी० स्या० कं० पी०)] । तयिदं, भिक्खवे, होति बहुजनाहिताय बहुजनासुखाय, बहुनो जनस्स अनत्थाय अहिताय दुक्खाय देवमनुस्सानं ।

“यस्मिं, भिक्खवे, समये राजानो बलवन्तो होन्ति, चोरा तस्मिं समये दुब्बला होन्ति । तस्मिं, भिक्खवे, समये रज्जो फासु होति अतियातुं वा निय्यातुं वा पच्चन्तिमे वा जनपदे अनुसज्जातुं । ब्राह्मणगहपतिकानम्पि तस्मिं समये फासु होति अतियातुं वा निय्यातुं वा बाहिरानि वा कम्मन्तानि पटिवेक्खितुं । एवमेवं खो, भिक्खवे, यस्मिं समये पेसला भिक्खू बलवन्तो होन्ति, पापभिक्खू तस्मिं समये दुब्बला होन्ति । तस्मिं, भिक्खवे, समये पापभिक्खू तुण्हीभूता तुण्हीभूताव सङ्गमज्झे सङ्गसायन्ति, येन वा पन तेन पक्कमन्ति [पपतन्ति (सी० स्या० कं० पी०)] । तयिदं, भिक्खवे, होति बहुजनहिताय बहुजनसुखाय, बहुनो जनस्स अत्थाय हिताय सुखाय देवमनुस्सानं”न्ति ।

४१. “द्विन्नाहं, भिक्खवे, मिच्छापटिपत्तिं न वण्णेमि, गिहिस्स वा पब्बजितस्स वा । गिही वा, भिक्खवे, पब्बजितो वा मिच्छापटिपन्नो मिच्छापटिपत्ताधिकरणहेतु न आराधको होति जायं धम्मं कुसलं ।

“द्विन्नाहं, भिक्खवे, सम्मापटिपत्तिं वण्णेमि, गिहिस्स वा पब्बजितस्स वा । गिही वा, भिक्खवे, पब्बजितो वा सम्मापटिपन्नो सम्मापटिपत्ताधिकरणहेतु आराधको होति जायं धम्मं कुसलं”न्ति ।

४२. “ये ते, भिक्खवे, भिक्खू दुग्गहितेहि सुत्तन्तेहि ब्यज्जनप्पतिरूपकेहि अत्थज्च धम्मज्च पटिवाहन्ति ते, भिक्खवे, भिक्खू बहुजनाहिताय पटिपन्ना बहुजनासुखाय, बहुनो जनस्स अनत्थाय अहिताय दुक्खाय देवमनुस्सानं । बहुज्च ते, भिक्खवे, भिक्खू अपुज्जं पसवन्ति, ते चिमं सद्धम्मं अन्तरधापेन्ति ।

“ये ते, भिक्खवे, भिक्खू सुग्गहितेहि सुत्तन्तेहि ब्यज्जनप्पतिरूपकेहि अत्थज्च धम्मज्च अनुलोमेन्ति ते, भिक्खवे, भिक्खू बहुजनहिताय पटिपन्ना बहुजनसुखाय, बहुनो जनस्स अत्थाय हिताय सुखाय देवमनुस्सानं । बहुज्च ते, भिक्खवे,

भिक्षू पुञ्जं पसवन्ति, ते चिमं सद्धम्मं ठपेन्ती'ति ।

समचित्तवग्गो चतुत्थो ।

५. परिसवग्गो

४३. “द्वेमा, भिक्षवे, परिसा । कतमा द्वे? उत्ताना च परिसा गम्भीरा च परिसा । कतमा च, भिक्षवे, उत्ताना परिसा? इध, भिक्षवे, यस्सं परिसायं भिक्षू उद्धता होन्ति उन्नळा चपला मुखरा विकिण्णवाचा मुट्ठस्सती असम्पजाना असमाहिता विब्भन्तचित्ता पाकतिन्द्रिया । अयं वुच्चति, भिक्षवे, उत्ताना परिसा ।

“कतमा च, भिक्षवे, गम्भीरा परिसा? इध, भिक्षवे, यस्सं परिसायं भिक्षू अनुद्धता होन्ति अनुन्नळा अचपला अमुखरा अविकिण्णवाचा उपट्ठितस्सती सम्पजाना समाहिता एकग्गचित्ता संवुत्तिन्द्रिया । अयं वुच्चति, भिक्षवे, गम्भीरा परिसा । इमा खो, भिक्षवे, द्वे परिसा । एतदग्गं, भिक्षवे, इमासं द्विन्नं परिसानं यदिदं गम्भीरा परिसा’ति ।

४४. “द्वेमा, भिक्षवे, परिसा । कतमा द्वे? वग्गा च परिसा समग्गा च परिसा । कतमा च, भिक्षवे, वग्गा परिसा? इध, भिक्षवे, यस्सं परिसायं भिक्षू भण्डनजाता कलहजाता विवादापन्ना अज्जमज्जं मुखसत्तीहि वितुदन्ता विहरन्ति । अयं वुच्चति, भिक्षवे, वग्गा परिसा ।

“कतमा च, भिक्षवे, समग्गा परिसा? इध, भिक्षवे, यस्सं परिसायं भिक्षू समग्गा सम्मोदमाना अविवदमाना खीरोदकीभूता अज्जमज्जं पियचक्खूहि सम्पस्सन्ता विहरन्ति । अयं वुच्चति, भिक्षवे, समग्गा परिसा । इमा खो, भिक्षवे, द्वे परिसा । एतदग्गं, भिक्षवे, इमासं द्विन्नं परिसानं यदिदं समग्गा परिसा’ति ।

४५. “द्वेमा, भिक्षवे, परिसा । कतमा द्वे? अनग्गवती च परिसा अग्गवती च परिसा । कतमा च, भिक्षवे, अनग्गवती परिसा? इध, भिक्षवे, यस्सं परिसायं थेरा भिक्षू बाहुलिका [बाहुल्लिका (स्या० कं० क०) टीका ओलोकेतब्बा] होन्ति साथलिका, ओक्कमने पुब्बङ्गमा, पविवेके निक्खित्तधुरा, न वीरियं आरभन्ति अप्पत्तस्स पत्तिया अनधिगतस्स अधिगमाय असच्छिकतस्स सच्छिकिरियाय । तेसं पच्छिमा जनता दिट्ठानुगतिं आपज्जति । सापि होति बाहुलिका साथलिका, ओक्कमने पुब्बङ्गमा, पविवेके निक्खित्तधुरा, न वीरियं आरभति अप्पत्तस्स पत्तिया अनधिगतस्स अधिगमाय असच्छिकतस्स सच्छिकिरियाय । अयं वुच्चति, भिक्षवे, अनग्गवती परिसा ।

“कतमा च, भिक्षवे, अग्गवती परिसा? इध, भिक्षवे, यस्सं परिसायं थेरा भिक्षू न बाहुलिका होन्ति न साथलिका, ओक्कमने निक्खित्तधुरा, पविवेके पुब्बङ्गमा, वीरियं आरभन्ति अप्पत्तस्स पत्तिया अनधिगतस्स अधिगमाय असच्छिकतस्स सच्छिकिरियाय । तेसं पच्छिमा जनता दिट्ठानुगतिं आपज्जति । सापि होति न बाहुलिका न साथलिका, ओक्कमने निक्खित्तधुरा, पविवेके पुब्बङ्गमा, वीरियं आरभति अप्पत्तस्स पत्तिया अनधिगतस्स अधिगमाय असच्छिकतस्स सच्छिकिरियाय । अयं वुच्चति, भिक्षवे, अग्गवती परिसा । इमा खो, भिक्षवे, द्वे परिसा । एतदग्गं, भिक्षवे, इमासं द्विन्नं परिसानं यदिदं अग्गवती परिसा’ति ।

४६. “द्वेमा, भिक्षवे, परिसा । कतमा द्वे? अनरिया च परिसा अरिया च परिसा । कतमा च, भिक्षवे, अनरिया

परिसा? इध, भिक्खवे, यस्सं परिसायं भिक्खू ‘इदं दुक्ख’न्ति यथाभूतं नप्पजानन्ति, ‘अयं दुक्खसमुदयो’ति यथाभूतं नप्पजानन्ति, ‘अयं दुक्खनिरोधो’ति यथाभूतं नप्पजानन्ति, ‘अयं दुक्खनिरोधगामिनी पटिपदा’ति यथाभूतं नप्पजानन्ति । अयं वुच्चति, भिक्खवे, अनरिया परिसा ।

“कतमा च, भिक्खवे, अरिया परिसा? इध, भिक्खवे, यस्सं परिसायं भिक्खू ‘इदं दुक्ख’न्ति यथाभूतं पजानन्ति, ‘अयं दुक्खसमुदयो’ति यथाभूतं पजानन्ति, ‘अयं दुक्खनिरोधो’ति यथाभूतं पजानन्ति, ‘अयं दुक्खनिरोधगामिनी पटिपदा’ति यथाभूतं पजानन्ति । अयं वुच्चति, भिक्खवे, अरिया परिसा । इमा खो, भिक्खवे, द्वे परिसा । एतदगं, भिक्खवे, इमासं द्विन्नं परिसानं यदिदं अरिया परिसा”ति ।

४७. “द्वेमा, भिक्खवे, परिसा । कतमा द्वे? परिसाकसटो च परिसामण्डो च । कतमो च, भिक्खवे, परिसाकसटो? इध, भिक्खवे, यस्सं परिसायं भिक्खू छन्दागतिं गच्छन्ति, दोसागतिं गच्छन्ति, मोहागतिं गच्छन्ति, भयागतिं गच्छन्ति । अयं वुच्चति, भिक्खवे, परिसाकसटो ।

“कतमो च, भिक्खवे, परिसामण्डो? इध, भिक्खवे, यस्सं परिसायं भिक्खू न छन्दागतिं गच्छन्ति, न दोसागतिं गच्छन्ति, न मोहागतिं गच्छन्ति, न भयागतिं गच्छन्ति । अयं वुच्चति, भिक्खवे, परिसामण्डो । इमा खो, भिक्खवे, द्वे परिसा । एतदगं, भिक्खवे, इमासं द्विन्नं परिसानं यदिदं परिसामण्डो”ति ।

४८. “द्वेमा, भिक्खवे, परिसा । कतमा द्वे? ओक्काचितविनीता परिसा नोपटिपुच्छाविनीता, पटिपुच्छाविनीता परिसा नोओक्काचितविनीता । कतमा च, भिक्खवे, ओक्काचितविनीता परिसा नोपटिपुच्छाविनीता? इध, भिक्खवे, यस्सं परिसायं भिक्खू ये ते सुत्तन्ता तथागतभासिता गम्भीरा गम्भीरत्था लोकुत्तरा सुज्जतापटिसंयुत्ता तेसु भज्जमानेसु न सुस्सूसन्ति न सोतं ओदहन्ति न अज्जा चित्तं उपट्टपेन्ति न च ते धम्मे उगगहेतब्बं परियापुणितब्बं मज्जन्ति । ये पन ते सुत्तन्ता कविता [कविकता (सब्बत्थ) टीका ओलोकेतब्बा] कावेय्या चित्तक्खरा चित्तव्यज्जना बाहिरका सावकभासिता तेसु भज्जमानेसु सुस्सूसन्ति सोतं ओदहन्ति अज्जा चित्तं उपट्टपेन्ति, ते धम्मे उगगहेतब्बं परियापुणितब्बं मज्जन्ति, ते च तं धम्मं परियापुणित्वा न चेव अज्जमज्जं पटिपुच्छन्ति न च पटिविचरन्ति — ‘इदं कथं, इमस्स को अत्थो’ति? ते अविवटज्जेव न विवरन्ति, अनुत्तानीकतज्ज न उत्तानीकरोन्ति, अनेकविहितेसु च कङ्काठानियेसु धम्मेसु कङ्कं न पटिविनोदेन्ति । अयं वुच्चति, भिक्खवे, ओक्काचितविनीता परिसा नो पटिपुच्छाविनीता ।

“कतमा च, भिक्खवे, पटिपुच्छाविनीता परिसा नोओक्काचितविनीता? इध, भिक्खवे, यस्सं परिसायं भिक्खू ये ते सुत्तन्ता कविता कावेय्या चित्तक्खरा चित्तव्यज्जना बाहिरका सावकभासिता तेसु भज्जमानेसु न सुस्सूसन्ति न सोतं ओदहन्ति न अज्जा चित्तं उपट्टपेन्ति, न च ते धम्मे उगगहेतब्बं परियापुणितब्बं मज्जन्ति । ये पन ते सुत्तन्ता तथागतभासिता गम्भीरा गम्भीरत्था लोकुत्तरा सुज्जतापटिसंयुत्ता तेसु भज्जमानेसु सुस्सूसन्ति सोतं ओदहन्ति अज्जा चित्तं उपट्टपेन्ति, ते च धम्मे उगगहेतब्बं परियापुणितब्बं मज्जन्ति । ते तं धम्मं परियापुणित्वा अज्जमज्जं पटिपुच्छन्ति पटिविचरन्ति — ‘इदं कथं, इमस्स को अत्थो’ति? ते अविवटज्जेव विवरन्ति, अनुत्तानीकतज्ज उत्तानीकरोन्ति, अनेकविहितेसु च कङ्काठानियेसु धम्मेसु कङ्कं पटिविनोदेन्ति । अयं वुच्चति, भिक्खवे, पटिपुच्छाविनीता परिसा नोओक्काचितविनीता । इमा खो, भिक्खवे, द्वे परिसा । एतदगं, भिक्खवे, इमासं द्विन्नं परिसानं यदिदं पटिपुच्छाविनीता परिसा नोओक्काचितविनीता”ति ।

४९. “द्वेमा, भिक्खवे, परिसा । कतमा द्वे? आमिसगरु परिसा नो सद्धम्मगरु, सद्धम्मगरु परिसा नो आमिसगरु ।

कतमा च, भिक्खवे, आमिसगरु परिसा नो सद्धम्मगरु? इध, भिक्खवे, यस्सं परिसायं भिक्खू गिहीनं ओदातवसनानं सम्मुखा अज्जमज्जस्स वण्णं भासन्ति — ‘असुको भिक्खु उभतोभागविमुत्तो, असुको पज्जाविमुत्तो, असुको कायसक्खी, असुको दिट्ठिप्पत्तो, असुको सद्धाविमुत्तो, असुको धम्मनुसारी, असुको सद्धानुसारी, असुको सीलवा कल्याणधम्मो, असुको दुस्सीलो पापधम्मो’ति । ते तेन लाभं लभन्ति । ते तं लाभं लभित्वा गथिता [गथिता (क०)] मुच्छिता अज्झोपन्ना [अज्झोसाना (क०), अनज्झोपन्ना (सी० स्या० क०) तिकनिपाते कुसिनारवग्गे पठमसुत्तटीका ओलोकेतब्बा] अनादीनवदस्साविनो अनिस्सरणपज्जा परिभुज्जन्ति । अयं वुच्चति, भिक्खवे, आमिसगरु परिसा नो सद्धम्मगरु ।

“कतमा च, भिक्खवे, सद्धम्मगरु परिसा नोआमिसगरु? इध, भिक्खवे, यस्सं परिसायं भिक्खू गिहीनं ओदातवसनानं सम्मुखा अज्जमज्जस्स वण्णं न भासन्ति — ‘असुको भिक्खु उभतोभागविमुत्तो, असुको पज्जाविमुत्तो, असुको कायसक्खी, असुको दिट्ठिप्पत्तो, असुको सद्धाविमुत्तो, असुको धम्मनुस्सारी, असुको सद्धानुसारी, असुको सीलवा कल्याणधम्मो, असुको दुस्सीलो पापधम्मो’ति । ते तेन लाभं लभन्ति । ते तं लाभं लभित्वा अगथिता अमुच्छिता अनज्झोसन्ना आदीनवदस्साविनो निस्सरणपज्जा परिभुज्जन्ति । अयं वुच्चति, भिक्खवे, सद्धम्मगरु परिसा नोआमिसगरु । इमा खो, भिक्खवे, द्वे परिसा । एतदग्गं, भिक्खवे, इमासं द्विन्नं परिसानं यदिदं सद्धम्मगरु परिसा नोआमिसगरु”ति ।

५०. “द्वेमा, भिक्खवे, परिसा । कतमा द्वे? विसमा च परिसा समा च परिसा । कतमा च, भिक्खवे, विसमा परिसा? इध, भिक्खवे, यस्सं परिसायं अधम्मकम्मानी पवत्तन्ति धम्मकम्मानी नप्पवत्तन्ति, अविनयकम्मानी पवत्तन्ति विनयकम्मानी नप्पवत्तन्ति, अधम्मकम्मानी दिप्पन्ति धम्मकम्मानी न दिप्पन्ति, अविनयकम्मानी दिप्पन्ति विनयकम्मानी न दिप्पन्ति । अयं वुच्चति, भिक्खवे, विसमा परिसा । () [(विसमत्ता भिक्खवे परिसाय अधम्मकम्मानी पवत्तन्ति... विनयकम्मानी न दिप्पन्ति ।) (सी० पी०)]

“कतमा च, भिक्खवे, समा परिसा? इध, भिक्खवे, यस्सं परिसायं धम्मकम्मानी पवत्तन्ति अधम्मकम्मानी नप्पवत्तन्ति, विनयकम्मानी पवत्तन्ति अविनयकम्मानी नप्पवत्तन्ति, धम्मकम्मानी दिप्पन्ति अधम्मकम्मानी न दिप्पन्ति, विनयकम्मानी दिप्पन्ति अविनयकम्मानी न दिप्पन्ति । अयं वुच्चति, भिक्खवे, समा परिसा । () [(समत्ता भिक्खवे परिसाय धम्मकम्मानी पवत्तन्ति... अविनयकम्मानी न दिप्पन्ति ।) (सी० पी०)] इमा खो, भिक्खवे, द्वे परिसा । एतदग्गं, भिक्खवे, इमासं द्विन्नं परिसानं यदिदं समा परिसा”ति ।

५१. “द्वेमा, भिक्खवे, परिसा । कतमा द्वे? अधम्मिका च परिसा धम्मिका च परिसा... पे०... इमा खो, भिक्खवे, द्वे परिसा । एतदग्गं, भिक्खवे, इमासं द्विन्नं परिसानं यदिदं धम्मिका परिसा”ति ।

५२. “द्वेमा, भिक्खवे, परिसा । कतमा द्वे? अधम्मवादिनी च परिसा धम्मवादिनी च परिसा । कतमा च, भिक्खवे, अधम्मवादिनी परिसा? इध, भिक्खवे, यस्सं परिसायं भिक्खू अधिकरणं आदियन्ति धम्मिकं वा अधम्मिकं वा । ते तं अधिकरणं आदियित्वा न चेव अज्जमज्जं सज्जापेन्ति न च सज्जत्तिं उपगच्छन्ति, न च निज्झापेन्ति न च निज्झत्तिं उपगच्छन्ति । ते असज्जत्तिबला अनिज्जत्तिबला अप्पटिनिस्सग्गमन्तिनो तमेव अधिकरणं थामसा परामासा [परामस्स (सी० पी०)] अभिनिविस्स वोहरन्ति — ‘इदमेव सच्चं मोघमज्ज’न्ति । अयं वुच्चति, भिक्खवे, अधम्मवादिनी परिसा ।

“कतमा च, भिक्खवे, धम्मवादिनी परिसा? इध, भिक्खवे, यस्सं परिसायं भिक्खू अधिकरणं आदियन्ति धम्मिकं वा

अधम्मिकं वा । ते तं अधिकरणं आदित्वा अज्जमज्जं सज्जापेन्ति चेव सज्जत्तिज्च उपगच्छन्ति, निज्जापेन्ति चेव निज्जत्तिज्च उपगच्छन्ति । ते सज्जत्तिबला निज्जत्तिबला पटिनिस्सग्गमन्तिनो, न तमेव अधिकरणं थामसा परामासा अभिनिविस्स वोहरन्ति — ‘इदमेव सच्चं मोघमज्ज’न्ति । अयं वुच्चति, भिक्खवे, धम्मवादिनी परिसा । इमा खो, भिक्खवे, द्वे परिसा । एतदग्गं, भिक्खवे, इमासं द्विन्नं परिसानं यदिदं धम्मवादिनी परिसा’ति ।

परिसवग्गो पज्चमो ।

तस्सुद्धानं —

उत्ताना वग्गा अग्गवती, अरिया कसटो च पज्चमो ।
ओक्काचितआमिसज्जेव, विसमा अधम्माधम्मियेन चाति ॥

पठमो पण्णासको समत्तो ।

२. दुतियपण्णासकं

(६) १. पुग्गलवग्गो

५३. “द्वेमे, भिक्खवे, पुग्गला लोके उप्पज्जमाना उप्पज्जन्ति बहुजनहिताय बहुजनसुखाय, बहुनो जनस्स अत्थाय हिताय सुखाय देवमनुस्सानं । कतमे द्वे? तथागतो च अरहं सम्मासम्बुद्धो, राजा च चक्कवत्ती । इमे खो, भिक्खवे, द्वे पुग्गला लोके उप्पज्जमाना उप्पज्जन्ति बहुजनहिताय बहुजनसुखाय, बहुनो जनस्स अत्थाय हिताय सुखाय देवमनुस्सानं’ति ।

५४. “द्वेमे, भिक्खवे, पुग्गला लोके उप्पज्जमाना उप्पज्जन्ति अच्छरियमनुस्सा । कतमे द्वे? तथागतो च अरहं सम्मासम्बुद्धो, राजा च चक्कवत्ती । इमे खो, भिक्खवे, द्वे पुग्गला लोके उप्पज्जमाना उप्पज्जन्ति अच्छरियमनुस्सा’ति ।

५५. “द्विन्नं, भिक्खवे, पुग्गलानं कालकिरिया बहुनो जनस्स अनुतप्पा होति । कतमेसं द्विन्नं? तथागतस्स च अरहतो सम्मासम्बुद्धस्स, रज्जो च चक्कवत्तिस्स । इमेसं खो, भिक्खवे, द्विन्नं पुग्गलानं कालकिरिया बहुनो जनस्स अनुतप्पा होती’ति ।

५६. “द्वेमे, भिक्खवे, थूपाहरा । कतमे द्वे? तथागतो च अरहं सम्मासम्बुद्धो, राजा च चक्कवत्ती । इमे खो, भिक्खवे, द्वे थूपाहरा’ति ।

५७. “द्वेमे, भिक्खवे, बुद्धा । कतमे द्वे? तथागतो च अरहं सम्मासम्बुद्धो, पच्चेकबुद्धो च । इमे खो, भिक्खवे, द्वे बुद्धा’ति ।

५८. “द्वेमे, भिक्खवे, असनिया फलन्तिया न सन्तसन्ति । कतमे द्वे? भिक्खु च खीणासवो, हत्थाजानीयो च । इमे खो, भिक्खवे, द्वे असनिया फलन्तिया न सन्तसन्ती’ति ।

५९. “द्वेमे, भिक्खवे, असनिया फलन्तिया न सन्तसन्ति । कतमे द्वे? भिक्खु च खीणासवो, अस्साजानीयो च । इमे खो, भिक्खवे, द्वे असनिया फलन्तिया न सन्तसन्ती”ति ।

६०. “द्वेमे, भिक्खवे, असनिया फलन्तिया न सन्तसन्ति । कतमे द्वे? भिक्खु च खीणासवो, सीहो च मिगराजा । इमे खो, भिक्खवे, द्वे असनिया फलन्तिया न सन्तसन्ती”ति ।

६१. “द्वेमे, भिक्खवे, अत्थवसे सम्पस्समाना किंपुरिसा मानुसिं वाचं न भासन्ति । कतमे द्वे? मा च मुसा भणिम्हा, मा च परं अभूतेन अब्भाचिक्खिम्हाति । इमे खो, भिक्खवे, द्वे अत्थवसे सम्पस्समाना किंपुरिसा मानुसिं वाचं न भासन्ती”ति ।

६२. “द्विन्नं धम्मानं, भिक्खवे, अतित्तो अप्पटिवानो मातुगामो कालं करोति । कतमेसं द्विन्नं? मेथुनसमापत्तिया च विजायनस्स च । इमेसं खो, भिक्खवे, द्विन्नं धम्मानं अतित्तो अप्पटिवानो मातुगामो कालं करोती”ति ।

६३. “असन्तसन्निवासञ्च वो, भिक्खवे, देसेस्सामि सन्तसन्निवासञ्च । तं सुणाथ, साधुकं मनसि करोथ; भासिस्सामी”ति । “एवं, भन्ते”ति खो ते भिक्खू भगवतो पच्चस्सोसुं । भगवा एतदवोच —

“कथञ्च, भिक्खवे, असन्तसन्निवासो होति, कथञ्च असन्तो सन्निवसन्ति? इध, भिक्खवे, थेरस्स भिक्खुनो एवं होति — ‘थेरोपि मं न वदेय्य, मज्झिमोपि मं न वदेय्य, नवोपि मं न वदेय्य; थेरम्पाहं न वदेय्यं, मज्झिमम्पाहं न वदेय्यं, नवम्पाहं न वदेय्यं । थेरो चेपि मं वदेय्य अहितानुकम्पी मं वदेय्य नो हितानुकम्पी, नोति नं वदेय्यं विहेठेय्यं [विहेसेय्यं (सी० स्या० कं० पी०)] पस्सम्पिस्स नप्पटिकरेय्यं । मज्झिमो चेपि मं वदेय्य...पे०... नवो चेपि मं वदेय्य अहितानुकम्पी मं वदेय्य नो हितानुकम्पी, नोति नं वदेय्यं विहेठेय्यं पस्सम्पिस्स नप्पटिकरेय्यं । मज्झिमस्सपि भिक्खुनो एवं होति...पे०... नवस्सपि भिक्खुनो एवं होति — ‘थेरोपि मं न वदेय्य, मज्झिमोपि मं न वदेय्य, नवोपि मं न वदेय्य; थेरम्पाहं न वदेय्यं, मज्झिमम्पाहं न वदेय्यं, नवम्पाहं न वदेय्यं । थेरो चेपि मं वदेय्य अहितानुकम्पी मं वदेय्य नो हितानुकम्पी नोति नं वदेय्यं विहेठेय्यं पस्सम्पिस्स नप्पटिकरेय्यं । मज्झिमो चेपि मं वदेय्य...पे०... नवो चेपि मं वदेय्य अहितानुकम्पी मं वदेय्य नो हितानुकम्पी, नोति नं वदेय्यं विहेठेय्यं पस्सम्पिस्स नप्पटिकरेय्यं’ । एवं खो, भिक्खवे, असन्तसन्निवासो होति, एवञ्च असन्तो सन्निवसन्ति ।

“कथञ्च, भिक्खवे, सन्तसन्निवासो होति, कथञ्च सन्तो सन्निवसन्ति? इध, भिक्खवे, थेरस्स भिक्खुनो एवं होति — ‘थेरोपि मं वदेय्य, मज्झिमोपि मं वदेय्य, नवोपि मं वदेय्य; थेरम्पाहं वदेय्यं, मज्झिमम्पाहं वदेय्यं, नवम्पाहं वदेय्यं । थेरो चेपि मं वदेय्य हितानुकम्पी मं वदेय्य नो अहितानुकम्पी, साधूति नं वदेय्यं न विहेठेय्यं पस्सम्पिस्स पटिकरेय्यं । मज्झिमो चेपि मं वदेय्य...पे०... नवो चेपि मं वदेय्य हितानुकम्पी मं वदेय्य नो अहितानुकम्पी, साधूति नं वदेय्यं न नं विहेठेय्यं पस्सम्पिस्स पटिकरेय्यं । मज्झिमस्सपि भिक्खुनो एवं होति...पे०... नवस्सपि भिक्खुनो एवं होति — ‘थेरोपि मं वदेय्य, मज्झिमोपि मं वदेय्य, नवोपि मं वदेय्य; थेरम्पाहं वदेय्यं, मज्झिमम्पाहं वदेय्यं, नवम्पाहं वदेय्यं । थेरो चेपि मं वदेय्य हितानुकम्पी मं वदेय्य नो अहितानुकम्पी, साधूति नं वदेय्यं न नं विहेठेय्यं पस्सम्पिस्स पटिकरेय्यं । मज्झिमो चेपि मं वदेय्य...पे०... नवो चेपि मं वदेय्य हितानुकम्पी मं वदेय्य नो अहितानुकम्पी, साधूति नं वदेय्यं न नं विहेठेय्यं पस्सम्पिस्स पटिकरेय्यं’ । एवं खो, भिक्खवे, सन्तसन्निवासो होति, एवञ्च सन्तो सन्निवसन्ती”ति ।

६४. “यस्मिं, भिक्खवे, अधिकरणे उभतो वचीसंसारो दिट्ठिपळासो चेतसो आघातो अप्पच्चयो अनभिरद्धि अज्झत्तं

अवूपसन्तं होति, तस्मेतं, भिक्खवे, अधिकरणे पाटिकङ्खं — ‘दीघत्ताय खरत्ताय वाळत्ताय संवत्तिस्सति, भिक्खू च न फासुं [फासु (क०)] विहरिस्सन्ति’ । यस्मिञ्च खो, भिक्खवे, अधिकरणे उभतो वचीसंसारो दिट्ठिपळासो चेतसो आघातो अप्पच्चयो अनभिरद्धि अज्झत्तं सुवूपसन्तं होति, तस्मेतं, भिक्खवे, अधिकरणे पाटिकङ्खं — ‘न दीघत्ताय खरत्ताय वाळत्ताय संवत्तिस्सति, भिक्खू च फासुं विहरिस्सन्ती’”ति ।

पुग्गलवग्गो पठमो ।

(७) २. सुखवग्गो

६५. “द्वेमानि, भिक्खवे, सुखानि । कतमानि द्वे? गिहिसुखञ्च पब्बजितसुखञ्च । इमानि खो, भिक्खवे, द्वे सुखानि । एतदग्गं, भिक्खवे, इमेसं द्विन्नं सुखानं यदिदं पब्बजितसुखं”न्ति ।

६६. “द्वेमानि, भिक्खवे, सुखानि । कतमानि द्वे? कामसुखञ्च नेक्खम्मसुखञ्च । इमानि खो, भिक्खवे, द्वे सुखानि । एतदग्गं, भिक्खवे, इमेसं द्विन्नं सुखानं यदिदं नेक्खम्मसुखं”न्ति ।

६७. “द्वेमानि, भिक्खवे, सुखानि । कतमानि द्वे? उपधिसुखञ्च निरुपधिसुखञ्च । इमानि खो, भिक्खवे, द्वे सुखानि । एतदग्गं, भिक्खवे, इमेसं द्विन्नं सुखानं यदिदं निरुपधिसुखं”न्ति ।

६८. “द्वेमानि, भिक्खवे, सुखानि । कतमानि द्वे? सासवसुखञ्च अनासवसुखञ्च । इमानि खो, भिक्खवे, द्वे सुखानि । एतदग्गं, भिक्खवे, इमेसं द्विन्नं सुखानं यदिदं अनासवसुखं”न्ति ।

६९. “द्वेमानि, भिक्खवे, सुखानि । कतमानि द्वे? सामिसञ्च सुखं निरामिसञ्च सुखं । इमानि खो, भिक्खवे, द्वे सुखानि । एतदग्गं, भिक्खवे, इमेसं द्विन्नं सुखानं यदिदं निरामिसं सुखं”न्ति ।

७०. “द्वेमानि, भिक्खवे, सुखानि । कतमानि द्वे? अरियसुखञ्च अनरियसुखञ्च । इमानि खो, भिक्खवे, द्वे सुखानि । एतदग्गं, भिक्खवे, इमेसं द्विन्नं सुखानं यदिदं अरियसुखं”न्ति ।

७१. “द्वेमानि, भिक्खवे, सुखानि । कतमानि द्वे? कायिकञ्च सुखं चेतसिकञ्च सुखं । इमानि खो, भिक्खवे, द्वे सुखानि । एतदग्गं, भिक्खवे, इमेसं द्विन्नं सुखानं यदिदं चेतसिकं सुखं”न्ति ।

७२. “द्वेमानि, भिक्खवे, सुखानि । कतमानि द्वे? सप्पीतिकञ्च सुखं निप्पीतिकञ्च सुखं । इमानि खो, भिक्खवे, द्वे सुखानि । एतदग्गं, भिक्खवे, इमेसं द्विन्नं सुखानं यदिदं निप्पीतिकं सुखं”न्ति ।

७३. “द्वेमानि, भिक्खवे, सुखानि । कतमानि द्वे? सातसुखञ्च उपेक्खासुखञ्च । इमानि खो, भिक्खवे, द्वे सुखानि । एतदग्गं, भिक्खवे, इमेसं द्विन्नं सुखानं यदिदं उपेक्खासुखं”न्ति ।

७४. “द्वेमानि, भिक्खवे, सुखानि । कतमानि द्वे? समाधिसुखञ्च असमाधिसुखञ्च । इमानि खो, भिक्खवे, द्वे सुखानि । एतदग्गं, भिक्खवे, इमेसं द्विन्नं सुखानं यदिदं समाधिसुखं”न्ति ।

७५. “द्वेमानि, भिक्खवे, सुखानि । कतमानि द्वे? सप्पीतिकारम्मणञ्च सुखं निप्पीतिकारम्मणञ्च सुखं । इमानि खो, भिक्खवे, द्वे सुखानि । एतदग्गं, भिक्खवे, इमेसं द्विन्नं सुखानं यदिदं निप्पीतिकारम्मणं सुखं”न्ति ।

७६. “द्वेमानि, भिक्खवे, सुखानि । कतमानि द्वे? सातारम्मणञ्च सुखं उपेक्खारम्मणञ्च सुखं । इमानि खो, भिक्खवे, द्वे सुखानि । एतदग्गं, भिक्खवे, इमेसं द्विन्नं सुखानं यदिदं उपेक्खारम्मणं सुखं”न्ति ।

७७. “द्वेमानि, भिक्खवे, सुखानि । कतमानि द्वे? रूपारम्मणञ्च सुखं अरूपारम्मणञ्च सुखं । इमानि खो, भिक्खवे, द्वे सुखानि । एतदग्गं, भिक्खवे, इमेसं द्विन्नं सुखानं यदिदं अरूपारम्मणं सुखं”न्ति ।

सुखवग्गो दुतियो ।

(८) ३. सनिमित्तवग्गो

७८. “सनिमित्ता, भिक्खवे, उप्पज्जन्ति पापका अकुसला धम्मा, नो अनिमित्ता । तस्सेव निमित्तस्स पहाना एवं ते पापका अकुसला धम्मा न होन्ती”ति ।

७९. “सनिदाना, भिक्खवे, उप्पज्जन्ति पापका अकुसला धम्मा, नो अनिदाना । तस्सेव निदानस्स पहाना एवं ते पापका अकुसला धम्मा न होन्ती”ति ।

८०. “सहेतुका, भिक्खवे, उप्पज्जन्ति पापका अकुसला धम्मा, नो अहेतुका । तस्सेव हेतुस्स पहाना एवं ते पापका अकुसला धम्मा न होन्ती”ति ।

८१. “ससङ्खारा, भिक्खवे, उप्पज्जन्ति पापका अकुसला धम्मा, नो असङ्खारा । तेसंयेव सङ्खारानं पहाना एवं ते पापका अकुसला धम्मा न होन्ती”ति ।

८२. “सप्पच्चया, भिक्खवे, उप्पज्जन्ति पापका अकुसला धम्मा, नो अप्पच्चया । तस्सेव पच्चयस्स पहाना एवं ते पापका अकुसला धम्मा न होन्ती”ति ।

८३. “सरूपा, भिक्खवे, उप्पज्जन्ति पापका अकुसला धम्मा, नो अरूपा । तस्सेव रूपस्स पहाना एवं ते पापका अकुसला धम्मा न होन्ती”ति ।

८४. “सवेदना, भिक्खवे, उप्पज्जन्ति पापका अकुसला धम्मा, नो अवेदना । तस्सायेव वेदनाय पहाना एवं ते पापका अकुसला धम्मा न होन्ती”ति ।

८५. “ससज्जा, भिक्खवे, उप्पज्जन्ति पापका अकुसला धम्मा, नो असज्जा । तस्सायेव सज्जाय पहाना एवं ते पापका अकुसला धम्मा न होन्ती”ति ।

८६. “सविज्जाणा, भिक्खवे, उप्पज्जन्ति पापका अकुसला धम्मा, नो अविज्जाणा । तस्सेव विज्जाणस्स पहाना एवं

ते पापका अकुसला धम्मा न होन्ती”ति ।

८७. “सङ्खतारम्मणा, भिक्खवे, उप्पज्जन्ति पापका अकुसला धम्मा, नो असङ्खतारम्मणा । तस्सेव सङ्खतस्स पहाना एवं ते पापका अकुसला धम्मा न होन्ती”ति ।

सनिमित्तवग्गो ततियो ।

(९) ४. धम्मवग्गो

८८. “द्वेमे, भिक्खवे, धम्मा । कतमे द्वे? चेतोविमुत्ति च पज्जाविमुत्ति च । इमे खो, भिक्खवे, द्वे धम्मा”ति ।

८९. “द्वेमे, भिक्खवे, धम्मा । कतमे द्वे? पग्गाहो च अविक्खेपो च । इमे खो, भिक्खवे, द्वे धम्मा”ति ।

९०. “द्वेमे, भिक्खवे, धम्मा । कतमे द्वे? नामञ्च रूपञ्च । इमे खो, भिक्खवे, द्वे धम्मा”ति ।

९१. “द्वेमे, भिक्खवे, धम्मा । कतमे द्वे? विज्जा च विमुत्ति च । इमे खो, भिक्खवे, द्वे धम्मा”ति ।

९२. “द्वेमे, भिक्खवे, धम्मा । कतमे द्वे? भवदिट्ठि च विभवदिट्ठि च । इमे खो, भिक्खवे, द्वे धम्मा”ति ।

९३. “द्वेमे, भिक्खवे, धम्मा । कतमे द्वे? अहिरिकञ्च अनोत्तप्पञ्च । इमे खो, भिक्खवे, द्वे धम्मा”ति ।

९४. “द्वेमे, भिक्खवे, धम्मा । कतमे द्वे? हिरी च ओत्तप्पञ्च । इमे खो, भिक्खवे, द्वे धम्मा”ति ।

९५. “द्वेमे, भिक्खवे, धम्मा । कतमे द्वे? दोवचस्सता च पापमित्तता च । इमे खो, भिक्खवे, द्वे धम्मा”ति ।

९६. “द्वेमे, भिक्खवे, धम्मा । कतमे द्वे? सोवचस्सता च कल्याणमित्तता च । इमे खो, भिक्खवे, द्वे धम्मा”ति ।

९७. “द्वेमे, भिक्खवे, धम्मा । कतमे द्वे? धातुकुसलता च मनसिकारकुसलता च । इमे खो, भिक्खवे, द्वे धम्मा”ति ।

९८. “द्वेमे, भिक्खवे, धम्मा । कतमे द्वे? आपत्तिकुसलता च आपत्तिवुट्ठानकुसलता च । इमे खो, भिक्खवे, द्वे धम्मा”ति ।

धम्मवग्गो चतुत्थो ।

(१०) ५. बालवग्गो

९९. “द्वेमे, भिक्खवे, बाला । कतमे द्वे? यो च अनागतं भारं वहति, यो च आगतं भारं न वहति । इमे खो, भिक्खवे, द्वे बाला”ति ।

१००. “द्वेमे, भिक्खवे, पण्डिता । कतमे द्वे? यो च अनागतं भारं न वहति, यो च आगतं भारं वहति । इमे खो, भिक्खवे, द्वे पण्डिता”ति ।

१०१. “द्वेमे, भिक्खवे, बाला । कतमे द्वे? यो च अकप्पिये कप्पियसज्जी, यो च कप्पिये अकप्पियसज्जी । इमे खो, भिक्खवे, द्वे बाला”ति ।

१०२. “द्वेमे, भिक्खवे, पण्डिता । कतमे द्वे? यो च अकप्पिये अकप्पियसज्जी, यो च कप्पिये कप्पियसज्जी । इमे खो, भिक्खवे, द्वे पण्डिता”ति ।

१०३. “द्वेमे, भिक्खवे, बाला । कतमे द्वे? यो च अनापत्तिया आपत्तिसज्जी, यो च आपत्तिया अनापत्तिसज्जी । इमे खो, भिक्खवे, द्वे बाला”ति ।

१०४. “द्वेमे, भिक्खवे, पण्डिता । कतमे द्वे? यो च अनापत्तिया अनापत्तिसज्जी, यो च आपत्तिया आपत्तिसज्जी । इमे खो, भिक्खवे, द्वे पण्डिता”ति ।

१०५. “द्वेमे, भिक्खवे, बाला । कतमे द्वे? यो च अधम्मे धम्मसज्जी, यो च धम्मे अधम्मसज्जी । इमे खो, भिक्खवे, द्वे बाला”ति ।

१०६. “द्वेमे, भिक्खवे, पण्डिता । कतमे द्वे? यो च धम्मे धम्मसज्जी, यो च अधम्मे अधम्मसज्जी । इमे खो, भिक्खवे, द्वे पण्डिता”ति ।

१०७. “द्वेमे, भिक्खवे, बाला । कतमे द्वे? यो च अविनये विनयसज्जी, यो च विनये अविनयसज्जी । इमे खो, भिक्खवे, द्वे बाला”ति ।

१०८. “द्वेमे, भिक्खवे, पण्डिता । कतमे द्वे? यो च अविनये अविनयसज्जी, यो च विनये विनयसज्जी । इमे खो, भिक्खवे, द्वे पण्डिता”ति ।

१०९. “द्विन्नं, भिक्खवे, आसवा वड्ढन्ति । कतमेसं द्विन्नं? यो च न कुक्कुच्चायितब्बं कुक्कुच्चायति, यो च कुक्कुच्चायितब्बं न कुक्कुच्चायति । इमेसं खो, भिक्खवे, द्विन्नं आसवा वड्ढन्ती”ति ।

११०. “द्विन्नं, भिक्खवे, आसवा न वड्ढन्ति । कतमेसं द्विन्नं? यो च न कुक्कुच्चायितब्बं न कुक्कुच्चायति, यो च कुक्कुच्चायितब्बं कुक्कुच्चायति । इमेसं खो, भिक्खवे, द्विन्नं आसवा न वड्ढन्ती”ति ।

१११. “द्विन्नं, भिक्खवे, आसवा वड्ढन्ति । कतमेसं द्विन्नं? यो च अकप्पिये कप्पियसज्जी, यो च कप्पिये अकप्पियसज्जी । इमेसं खो, भिक्खवे, द्विन्नं आसवा वड्ढन्ती”ति ।

११२. “द्विन्नं, भिक्खवे, आसवा न वड्ढन्ति । कतमेसं द्विन्नं? यो च अकप्पिये अकप्पियसज्जी, यो च कप्पिये कप्पियसज्जी । इमेसं खो, भिक्खवे, द्विन्नं आसवा न वड्ढन्ती”ति ।

११३. “द्विन्नं, भिक्खवे, आसवा वड्ढन्ति । कतमेसं द्विन्नं? यो च आपत्तिया अनापत्तिसज्जी, यो च अनापत्तिया आपत्तिसज्जी । इमेसं खो, भिक्खवे, द्विन्नं आसवा वड्ढन्ती”ति ।

११४. “द्विन्नं, भिक्खवे, आसवा न वड्ढन्ति । कतमेसं द्विन्नं? यो च आपत्तिया आपत्तिसज्जी, यो च अनापत्तिया अनापत्तिसज्जी । इमेसं खो, भिक्खवे, द्विन्नं आसवा न वड्ढन्ती”ति ।

११५. “द्विन्नं, भिक्खवे, आसवा वड्ढन्ति । कतमेसं द्विन्नं? यो च अधम्मे धम्मसज्जी, यो च धम्मे अधम्मसज्जी । इमेसं खो, भिक्खवे, द्विन्नं आसवा वड्ढन्ती”ति ।

११६. “द्विन्नं, भिक्खवे, आसवा न वड्ढन्ति । कतमेसं द्विन्नं? यो च धम्मे धम्मसज्जी, यो च अधम्मे अधम्मसज्जी । इमेसं खो, भिक्खवे, द्विन्नं आसवा न वड्ढन्ती”ति ।

११७. “द्विन्नं, भिक्खवे, आसवा वड्ढन्ति । कतमेसं द्विन्नं? यो च अविनये विनयसज्जी, यो च विनये अविनयसज्जी । इमेसं खो, भिक्खवे, द्विन्नं आसवा वड्ढन्ती”ति ।

११८. “द्विन्नं, भिक्खवे, आसवा न वड्ढन्ति । कतमेसं द्विन्नं? यो च अविनये अविनयसज्जी, यो च विनये विनयसज्जी । इमेसं खो, भिक्खवे, द्विन्नं आसवा न वड्ढन्ती”ति ।

बालवग्गो पञ्चमो ।

दुतियो पण्णासको समत्तो ।

३. ततियपण्णासकं

(११) १. आसादुप्पजहवग्गो

११९. “द्वेमा, भिक्खवे, आसा दुप्पजहा । कतमा द्वे? लाभासा च जीवितासा च । इमा खो, भिक्खवे, द्वे आसा दुप्पजहा”ति ।

१२०. “द्वेमे, भिक्खवे, पुग्गला दुल्लभा लोकस्मिं । कतमे द्वे? यो च पुब्बकारी, यो च कतञ्जू कतवेदी । इमे खो, भिक्खवे, द्वे पुग्गला दुल्लभा लोकस्मिं”न्ति ।

१२१. “द्वेमे, भिक्खवे, पुग्गला दुल्लभा लोकस्मिं । कतमे द्वे? तित्तो च तप्पेता च । इमे खो, भिक्खवे, द्वे पुग्गला दुल्लभा लोकस्मिं”न्ति ।

१२२. “द्वेमे, भिक्खवे, पुग्गला दुत्तप्पया । कतमे द्वे? यो च लद्धं लद्धं निक्खिपति, यो च लद्धं लद्धं विस्सज्जेति । इमे खो, भिक्खवे, द्वे पुग्गला दुत्तप्पया”ति ।

१२३. “द्वेमे, भिक्खवे, पुग्गला सुतप्पया । कतमे द्वे? यो च लद्धं लद्धं न निक्खिपति, यो च लद्धं लद्धं न विस्सज्जेति ।

इमे खो, भिक्खवे, द्वे पुग्गला सुतप्पया”ति ।

१२४. “द्वेमे, भिक्खवे, पच्चया रागस्स उप्पादाय । कतमे द्वे? सुभनिमित्तञ्च अयोनिस्सो च मनसिकारो । इमे खो, भिक्खवे, द्वे पच्चया रागस्स उप्पादाया”ति ।

१२५. “द्वेमे, भिक्खवे, पच्चया दोसस्स उप्पादाय । कतमे द्वे? पटिघनिमित्तञ्च अयोनिस्सो च मनसिकारो । इमे खो, भिक्खवे, द्वे पच्चया दोसस्स उप्पादाया”ति ।

१२६. “द्वेमे, भिक्खवे, पच्चया मिच्छादिट्ठिया उप्पादाय । कतमे द्वे? परतो च घोसो अयोनिस्सो च मनसिकारो । इमे खो, भिक्खवे, द्वे पच्चया मिच्छादिट्ठिया उप्पादाया”ति ।

१२७. “द्वेमे, भिक्खवे, पच्चया सम्मादिट्ठिया उप्पादाय । कतमे द्वे? परतो च घोसो, योनिस्सो च मनसिकारो । इमे खो, भिक्खवे, द्वे पच्चया सम्मादिट्ठिया उप्पादाया”ति ।

१२८. “द्वेमा, भिक्खवे, आपत्तियो । कतमा द्वे? लहुका च आपत्ति, गरुका च आपत्ति । इमा खो, भिक्खवे, द्वे आपत्तियो”ति ।

१२९. “द्वेमा, भिक्खवे, आपत्तियो । कतमा द्वे? दुडुल्ला च आपत्ति, अदुडुल्ला च आपत्ति । इमा खो, भिक्खवे, द्वे आपत्तियो”ति ।

१३०. “द्वेमा, भिक्खवे, आपत्तियो । कतमा द्वे? सावसेसा च आपत्ति, अनवसेसा च आपत्ति । इमा खो, भिक्खवे, द्वे आपत्तियो”ति ।

आसादुप्पजहवग्गो पठमो ।

(१२) २. आयाचनवग्गो

१३१. “सद्धो, भिक्खवे, भिक्खु एवं सम्मा आयाचमानो आयाचेय्य — ‘तादिसो होमि यादिसा सारिपुत्तमोग्गल्लाना’ति । एसा, भिक्खवे, तुला एतं पमाणं मम सावकानं भिक्खूनं यदिदं सारिपुत्तमोग्गल्लाना”ति ।

१३२. “सद्धा, भिक्खवे, भिक्खुनी एवं सम्मा आयाचमाना आयाचेय्य — ‘तादिसी होमि यादिसी खेमा च भिक्खुनी उप्पलवण्णा चा’ति । एसा, भिक्खवे, तुला एतं पमाणं मम साविकानं भिक्खुनीनं यदिदं खेमा च भिक्खुनी उप्पलवण्णा चा”ति ।

१३३. “सद्धो, भिक्खवे, उपासको एवं सम्मा आयाचमानो आयाचेय्य — ‘तादिसो होमि यादिसो चित्तो च गहपति हत्थको च आळवको’ति । एसा, भिक्खवे, तुला एतं पमाणं मम सावकानं उपासकानं यदिदं चित्तो च गहपति हत्थको च आळवको’ति ।

१३४. “सद्धा, भिक्खवे, उपासिका एवं सम्मा आयाचमाना आयाचेय्य — ‘तादिसी होमि यादिसी खुज्जुत्तरा च उपासिका वेळुकण्डकिया [वेळुकण्डकी (अ० नि० ६.३७; अ० नि० ४.१७६ आगतं] च नन्दमाता’ति । एसा, भिक्खवे, तुला एतं पमाणं मम साविकानं उपासिकानं यदिदं खुज्जुत्तरा च उपासिका वेळुकण्डकिया च नन्दमाता”ति ।

१३५. “द्वीहि, भिक्खवे, धम्मेहि समन्नागतो बालो अब्यत्तो असप्पुरिसो खतं उपहतं अत्तानं परिहरति, सावज्जो च होति सानुवज्जो च विज्जूनं, बहुज्ज अपुज्जं पसवति । कतमेहि द्वीहि? अननुविच्च अपरियोगाहेत्वा अवण्णारहस्स वण्णं भासति, अननुविच्च अपरियोगाहेत्वा वण्णारहस्स अवण्णं भासति । इमेहि खो, भिक्खवे, द्वीहि धम्मेहि समन्नागतो बालो अब्यत्तो असप्पुरिसो खतं उपहतं अत्तानं परिहरति, सावज्जो च होति सानुवज्जो च विज्जूनं, बहुज्ज अपुज्जं पसवतीति ।

“द्वीहि, भिक्खवे, धम्मेहि समन्नागतो पण्डितो वियत्तो सप्पुरिसो अक्खतं अनुपहतं अत्तानं परिहरति, अनवज्जो च होति अननुवज्जो च विज्जूनं, बहुज्ज पुज्जं पसवति । कतमेहि द्वीहि? अनुविच्च परियोगाहेत्वा अवण्णारहस्स अवण्णं भासति, अनुविच्च परियोगाहेत्वा वण्णारहस्स वण्णं भासति । इमेहि खो, भिक्खवे, द्वीहि धम्मेहि समन्नागतो पण्डितो वियत्तो सप्पुरिसो अक्खतं अनुपहतं अत्तानं परिहरति, अनवज्जो च होति अननुवज्जो च विज्जूनं, बहुज्ज पुज्जं पसवती”ति ।

१३६. “द्वीहि, भिक्खवे, धम्मेहि समन्नागतो बालो अब्यत्तो असप्पुरिसो खतं उपहतं अत्तानं परिहरति, सावज्जो च होति सानुवज्जो च विज्जूनं, बहुज्ज अपुज्जं पसवति । कतमेहि द्वीहि? अननुविच्च अपरियोगाहेत्वा अप्पसादनीये ठाने पसादं उपदंसेति, अननुविच्च अपरियोगाहेत्वा पसादनीये ठाने अप्पसादं उपदंसेति । इमेहि खो, भिक्खवे, द्वीहि धम्मेहि समन्नागतो बालो अब्यत्तो असप्पुरिसो खतं उपहतं अत्तानं परिहरति, सावज्जो च होति सानुवज्जो च विज्जूनं, बहुज्ज अपुज्जं पसवतीति ।

“द्वीहि, भिक्खवे, धम्मेहि समन्नागतो पण्डितो वियत्तो सप्पुरिसो अक्खतं अनुपहतं अत्तानं परिहरति, अनवज्जो च होति अननुवज्जो च विज्जूनं, बहुज्ज पुज्जं पसवति । कतमेहि द्वीहि? अनुविच्च परियोगाहेत्वा अप्पसादनीये ठाने अप्पसादं उपदंसेति, अनुविच्च परियोगाहेत्वा पसादनीये ठाने पसादं उपदंसेति । इमेहि खो, भिक्खवे, द्वीहि धम्मेहि समन्नागतो पण्डितो वियत्तो सप्पुरिसो अक्खतं अनुपहतं अत्तानं परिहरति, अनवज्जो च होति अननुवज्जो च विज्जूनं, बहुज्ज पुज्जं पसवती”ति ।

१३७. “द्वीसु, भिक्खवे, मिच्छापटिपज्जमानो बालो अब्यत्तो असप्पुरिसो खतं उपहतं अत्तानं परिहरति, सावज्जो च होति सानुवज्जो च विज्जूनं, बहुज्ज अपुज्जं पसवति । कतमेसु द्वीसु? मातरि च पितरि च । इमेसु खो, भिक्खवे, द्वीसु मिच्छापटिपज्जमानो बालो अब्यत्तो असप्पुरिसो खतं उपहतं अत्तानं परिहरति, सावज्जो च होति सानुवज्जो च विज्जूनं, बहुज्ज अपुज्जं पसवतीति ।

“द्वीसु, भिक्खवे, सम्मापटिपज्जमानो पण्डितो वियत्तो सप्पुरिसो अक्खतं अनुपहतं अत्तानं परिहरति, अनवज्जो च होति अननुवज्जो च विज्जूनं, बहुज्ज पुज्जं पसवति । कतमेसु द्वीसु? मातरि च पितरि च । इमेसु खो, भिक्खवे, द्वीसु सम्मापटिपज्जमानो पण्डितो वियत्तो सप्पुरिसो अक्खतं अनुपहतं अत्तानं परिहरति, अनवज्जो च होति अननुवज्जो च विज्जूनं, बहुज्ज पुज्जं पसवती”ति ।

१३८. “द्वीसु, भिक्खवे, मिच्छापटिपज्जमानो बालो अब्यत्तो असप्पुरिसो खतं उपहतं अत्तानं परिहरति, सावज्जो च होति सानुवज्जो च विज्जूनं, बहुञ्च अपुञ्जं पसवति । कतमेसु द्वीसु? तथागते च तथागतसावके च । इमेसु खो, भिक्खवे, मिच्छापटिपज्जमानो बालो अब्यत्तो असप्पुरिसो खतं उपहतं अत्तानं परिहरति, सावज्जो च होति सानुवज्जो च विज्जूनं, बहुञ्च अपुञ्जं पसवतीति ।

“द्वीसु, भिक्खवे, सम्मापटिपज्जमानो पण्डितो वियत्तो सप्पुरिसो अक्खतं अनुपहतं अत्तानं परिहरति, अनवज्जो च होति अननुवज्जो च विज्जूनं, बहुञ्च पुञ्जं पसवति । कतमेसु द्वीसु? तथागते च तथागतसावके च । इमेसु खो, भिक्खवे, द्वीसु सम्मापटिपज्जमानो पण्डितो वियत्तो सप्पुरिसो अक्खतं अनुपहतं अत्तानं परिहरति, अनवज्जो च होति अननुवज्जो च विज्जूनं, बहुञ्च पुञ्जं पसवती”ति ।

१३९. “द्वेमे, भिक्खवे, धम्मा । कतमे द्वे? सचित्तवोदानञ्च न च किञ्चि लोके उपादियति । इमे खो, भिक्खवे, द्वे धम्मा”ति ।

१४०. “द्वेमे, भिक्खवे, धम्मा । कतमे द्वे? कोधो च उपनाहो च । इमे खो, भिक्खवे, द्वे धम्मा”ति ।

१४१. “द्वेमे, भिक्खवे, धम्मा । कतमे द्वे? कोधविनयो च उपनाहविनयो च । इमे खो, भिक्खवे, द्वे धम्मा”ति ।

आयाचनवग्गो दुतियो ।

(१३) ३. दानवग्गो

१४२. “द्वेमानि, भिक्खवे, दानानि । कतमानि द्वे? आमिसदानञ्च धम्मदानञ्च । इमानि खो, भिक्खवे, द्वे दानानि । एतदगं, भिक्खवे, इमेसं द्विन्नं दानानं यदिदं धम्मदान”न्ति ।

१४३. “द्वेमे, भिक्खवे, यागा । कतमे द्वे? आमिसयागो च धम्मयागो च । इमे खो, भिक्खवे, द्वे यागा । एतदगं, भिक्खवे, इमेसं द्विन्नं यागानं यदिदं धम्मयागो”ति ।

१४४. “द्वेमे, भिक्खवे, चागा । कतमे द्वे? आमिसचागो च धम्मचागो च । इमे खो, भिक्खवे, द्वे चागा । एतदगं, भिक्खवे, इमेसं द्विन्नं चागानं यदिदं धम्मचागो”ति ।

१४५. “द्वेमे, भिक्खवे, परिच्चागा । कतमे द्वे? आमिसपरिच्चागो च धम्मपरिच्चागो च । इमे खो, भिक्खवे, द्वे परिच्चागा । एतदगं, भिक्खवे, इमेसं द्विन्नं परिच्चागानं यदिदं धम्मपरिच्चागो”ति ।

१४६. “द्वेमे, भिक्खवे, भोगा । कतमे द्वे? आमिसभोगो च धम्मभोगो च । इमे खो, भिक्खवे, द्वे भोगा । एतदगं, भिक्खवे, इमेसं द्विन्नं भोगानं यदिदं धम्मभोगो”ति ।

१४७. “द्वेमे, भिक्खवे, सम्भोगा । कतमे द्वे? आमिससम्भोगो च धम्मसम्भोगो च । इमे खो, भिक्खवे, द्वे सम्भोगा । एतदगं, भिक्खवे, इमेसं द्विन्नं सम्भोगानं यदिदं धम्मसम्भोगो”ति ।

१४८. “द्वेमे, भिक्खवे, संविभागा । कतमे द्वे? आमिससंविभागो च धम्मसंविभागो च । इमे खो, भिक्खवे, द्वे संविभागा । एतदग्गं, भिक्खवे, इमेसं द्विन्नं संविभागानं यदिदं धम्मसंविभागो”ति ।

१४९. “द्वेमे, भिक्खवे, सङ्गहा । कतमे द्वे? आमिससङ्गहो च धम्मसङ्गहो च । इमे खो, भिक्खवे, द्वे सङ्गहा । एतदग्गं, भिक्खवे, इमेसं द्विन्नं सङ्गहानं यदिदं धम्मसङ्गहो”ति ।

१५०. “द्वेमे, भिक्खवे, अनुग्गहा । कतमे द्वे? आमिसानुग्गहो च धम्मानुग्गहो च । इमे खो, भिक्खवे, द्वे अनुग्गहा । एतदग्गं, भिक्खवे, इमेसं द्विन्नं अनुग्गहानं यदिदं धम्मानुग्गहो”ति ।

१५१. “द्वेमा, भिक्खवे, अनुकम्पा । कतमा द्वे? आमिसानुकम्पा च धम्मानुकम्पा च । इमा खो, भिक्खवे, द्वे अनुकम्पा । एतदग्गं, भिक्खवे, इमासं द्विन्नं अनुकम्पानं यदिदं धम्मानुकम्पा”ति ।

दानवग्गो ततियो ।

(१४) ४. सन्थारवग्गो

१५२. “द्वेमे, भिक्खवे, सन्थारा [सन्थारा (क०)] । कतमे द्वे? आमिससन्थारो च धम्मसन्थारो च । इमे खो, भिक्खवे, द्वे सन्थारा । एतदग्गं, भिक्खवे, इमेसं द्विन्नं सन्थारानं यदिदं धम्मसन्थारो”ति ।

१५३. “द्वेमे, भिक्खवे, पटिसन्थारा [पटिसन्थारा (क०)] । कतमे द्वे? आमिसपटिसन्थारो च धम्मपटिसन्थारो च । इमे खो, भिक्खवे, द्वे पटिसन्थारा । एतदग्गं, भिक्खवे, इमेसं द्विन्नं पटिसन्थारानं यदिदं धम्मपटिसन्थारो”ति ।

१५४. “द्वेमा, भिक्खवे, एसना । कतमा द्वे? आमिसेसना च धम्मेसना च । इमा खो, भिक्खवे, द्वे एसना । एतदग्गं, भिक्खवे, इमासं द्विन्नं एसनानं यदिदं धम्मेसना”ति ।

१५५. “द्वेमा, भिक्खवे, परियेसना । कतमा द्वे? आमिसपरियेसना च धम्मपरियेसना च । इमा खो, भिक्खवे, द्वे परियेसना । एतदग्गं, भिक्खवे, इमासं द्विन्नं परियेसनानं यदिदं धम्मपरियेसना”ति ।

१५६. “द्वेमा, भिक्खवे, परियेड्डियो । कतमा द्वे? आमिसपरियेड्डि च धम्मपरियेड्डि च । इमा खो, भिक्खवे, द्वे परियेड्डियो । एतदग्गं, भिक्खवे, इमासं द्विन्नं परियेड्डीनं यदिदं धम्मपरियेड्डी”ति ।

१५७. “द्वेमा, भिक्खवे, पूजा । कतमा द्वे? आमिसपूजा च धम्मपूजा च । इमा खो भिक्खवे, द्वे पूजा । एतदग्गं, भिक्खवे, इमासं द्विन्नं पूजानं यदिदं धम्मपूजा”ति ।

१५८. “द्वेमानि, भिक्खवे, आतिथेय्यानि । कतमानि द्वे? आमिसातिथेय्यञ्च धम्मातिथेय्यञ्च । इमानि खो, भिक्खवे, द्वे आतिथेय्यानि । एतदग्गं, भिक्खवे, इमेसं द्विन्नं आतिथेय्यानं यदिदं धम्मातिथेय्य”न्ति ।

१५९. “द्वेमा, भिक्खवे, इद्धियो । कतमा द्वे? आमिसिद्धि च धम्मिद्धि च । इमा खो, भिक्खवे, द्वे इद्धियो । एतदग्गं,

भिक्षवे, इमासं द्विन्नं इद्धीनं यदिदं धम्मिद्धी”ति ।

१६०. “द्वेमा, भिक्षवे, वुद्धियो । कतमा द्वे? आमिसवुद्धि च धम्मवुद्धि च । इमा खो, भिक्षवे, द्वे वुद्धियो । एतदगं, भिक्षवे, इमासं द्विन्नं वुद्धीनं यदिदं धम्मवुद्धी”ति ।

१६१. “द्वेमानि, भिक्षवे, रतनानि । कतमानि द्वे? आमिसरतनञ्च धम्मरतनञ्च । इमानि खो, भिक्षवे, द्वे रतनानि । एतदगं, भिक्षवे, इमेसं द्विन्नं रतनानं यदिदं धम्मरतन”न्ति ।

१६२. “द्वेमे, भिक्षवे, सन्निचया । कतमे द्वे? आमिससन्निचयो च धम्मसन्निचयो च । इमे खो, भिक्षवे, द्वे सन्निचया । एतदगं, भिक्षवे, इमेसं द्विन्नं सन्निचयानं यदिदं धम्मसन्निचयो”ति ।

१६३. “द्वेमानि, भिक्षवे, वेपुल्लानि । कतमानि द्वे? आमिसवेपुल्लञ्च धम्मवेपुल्लञ्च । इमानि खो, भिक्षवे, द्वे वेपुल्लानि । एतदगं, भिक्षवे, इमेसं द्विन्नं वेपुल्लानं यदिदं धम्मवेपुल्ल”न्ति ।

सन्थारवग्गो चतुत्थो ।

(१५) ५. समापत्तिवग्गो

१६४. “द्वेमे, भिक्षवे, धम्मा । कतमे द्वे? समापत्तिकुसलता च समापत्तिवुट्ठानकुसलता च । इमे खो, भिक्षवे, द्वे धम्मा”ति ।

१६५. “द्वेमे, भिक्षवे, धम्मा । कतमे द्वे? अज्जवज्ज मद्दवज्ज । इमे खो, भिक्षवे, द्वे धम्मा” ।

१६६. “द्वेमे, भिक्षवे, धम्मा । कतमे द्वे? खन्ति च सोरच्चञ्च । इमे खो, भिक्षवे, द्वे धम्मा” ।

१६७. “द्वेमे, भिक्षवे, धम्मा । कतमे द्वे? साखल्यञ्च पटिसन्थारो च । इमे खो, भिक्षवे, द्वे धम्मा” ।

१६८. “द्वेमे, भिक्षवे, धम्मा । कतमे द्वे? अविहिंसा च सोचेय्यञ्च । इमे खो, भिक्षवे, द्वे धम्मा” ।

१६९. “द्वेमे, भिक्षवे, धम्मा । कतमे द्वे? इन्द्रियेसु अगुत्तद्वारता च भोजने अमत्तञ्जुता च । इमे खो, भिक्षवे, द्वे धम्मा” ।

१७०. “द्वेमे, भिक्षवे, धम्मा । कतमे द्वे? इन्द्रियेसु गुत्तद्वारता च भोजने मत्तञ्जुता च । इमे खो, भिक्षवे, द्वे धम्मा” ।

१७१. “द्वेमे, भिक्षवे, धम्मा । कतमे द्वे? पटिसङ्ख्यानबलञ्च भावनाबलञ्च । इमे खो, भिक्षवे, द्वे धम्मा” ।

१७२. “द्वेमे, भिक्षवे, धम्मा । कतमे द्वे? सतिबलञ्च समाधिबलञ्च । इमे खो, भिक्षवे, द्वे धम्मा” ।

१७३. “द्वेमे, भिक्षवे, धम्मा । कतमे द्वे? समथो च विपस्सना च । इमे खो, भिक्षवे, द्वे धम्मा” ।

१७४. “द्वेमे, भिक्खवे, धम्मा । कतमे द्वे? सीलविपत्ति च दिट्ठिविपत्ति च । इमे खो, भिक्खवे, द्वे धम्मा” ।

१७५. “द्वेमे, भिक्खवे, धम्मा । कतमे द्वे? सीलसम्पदा च दिट्ठिसम्पदा च । इमे खो, भिक्खवे, द्वे धम्मा” ।

१७६. “द्वेमे, भिक्खवे, धम्मा । कतमे द्वे? सीलविसुद्धि च दिट्ठिविसुद्धि च । इमे खो, भिक्खवे, द्वे धम्मा” ।

१७७. “द्वेमे, भिक्खवे, धम्मा । कतमे द्वे? दिट्ठिविसुद्धि च यथादिट्ठिस्स च पधानं । इमे खो, भिक्खवे, द्वे धम्मा” ।

१७८. “द्वेमे, भिक्खवे, धम्मा । कतमे द्वे? असन्तुट्ठिता च कुसलेसु धम्मेसु, अप्पटिवानिता च पधानस्मिं । इमे खो, भिक्खवे, द्वे धम्मा” ।

१७९. “द्वेमे, भिक्खवे, धम्मा । कतमे द्वे? मुट्ठस्सच्चञ्च असम्पज्जञ्च । इमे खो, भिक्खवे, द्वे धम्मा” ।

१८०. “द्वेमे, भिक्खवे, धम्मा । कतमे द्वे? सति च सम्पज्जञ्च । इमे खो, भिक्खवे, द्वे धम्मा”ति ।

समापत्तिवगो पञ्चमो ।

ततियो पण्णासको समत्तो ।

१. कोधपेय्यालं

१८१. “द्वेमे, भिक्खवे, धम्मा । कतमे द्वे? कोधो च उपनाहो च...पे०... मक्खो च पळासो [पलासो (क०)] च... इस्सा च मच्छरियञ्च... माया च साठेय्यञ्च... अहिरिकञ्च अनोत्तप्पञ्च । इमे खो, भिक्खवे, द्वे धम्मा” ।

१८२. “द्वेमे, भिक्खवे, धम्मा । कतमे द्वे? अक्कोधो च अनुपनाहो च... अमक्खो च अपळासो च... अनिस्सा च अमच्छरियञ्च... अमाया च असाठेय्यञ्च... हिरी च ओत्तप्पञ्च । इमे खो, भिक्खवे, द्वे धम्मा” ।

१८३. “द्वीहि, भिक्खवे, धम्मेहि समन्नागतो दुक्खं विहरति । कतमेहि द्वीहि? कोधेन च उपनाहेन च... मक्खेन च पळासेन च... इस्साय च मच्छरियेन च... मायाय च साठेय्येन च... अहिरिकेन च अनोत्तप्पेन च । इमेहि खो, भिक्खवे, द्वीहि धम्मेहि समन्नागतो दुक्खं विहरति” ।

१८४. “द्वीहि, भिक्खवे, धम्मेहि समन्नागतो सुखं विहरति । कतमेहि द्वीहि? अक्कोधेन च अनुपनाहेन च... अमक्खेन च अपळासेन च... अनिस्साय च अमच्छरियेन च... अमायाय च असाठेय्येन च ... हिरिया च ओत्तप्पेन च । इमेहि खो, भिक्खवे, द्वीहि धम्मेहि समन्नागतो सुखं विहरति” ।

१८५. “द्वेमे, भिक्खवे, धम्मा सेखस्स भिक्खुनो परिहानाय संवत्तन्ति । कतमे द्वे? कोधो च उपनाहो च... मक्खो च पळासो च... इस्सा च मच्छरियञ्च... माया च साठेय्यञ्च... अहिरिकञ्च अनोत्तप्पञ्च । इमे खो, भिक्खवे, द्वे धम्मा सेखस्स भिक्खुनो परिहानाय संवत्तन्ति” ।

१८६. “द्वेमे, भिक्खवे, धम्मा सेखस्स भिक्खुनो अपरिहानाय संवत्तन्ति । कतमे द्वे? अक्कोधो च अनुपनाहो च... अमक्खो च अपळासो च... अनिस्सा च अमच्छरियञ्च... अमाया च असाठेय्यञ्च... हिरी च ओत्तप्पञ्च । इमे खो, भिक्खवे, द्वे धम्मा सेखस्स भिक्खुनो अपरिहानाय संवत्तन्ति” ।

१८७. “द्वीहि, भिक्खवे, धम्मेहि समन्नागतो यथाभतं निक्खित्तो एवं निरये । कतमेहि द्वीहि? कोधेन च उपनाहेन च... मक्खेन च पळासेन च... इस्साय च मच्छरियेन च... मायाय च साठेय्येन च... अहिरिकेन च अनोत्तप्पेन च । इमेहि खो, भिक्खवे, द्वीहि धम्मेहि समन्नागतो यथाभतं निक्खित्तो एवं निरये” ।

१८८. “द्वीहि, भिक्खवे, धम्मेहि समन्नागतो यथाभतं निक्खित्तो एवं सग्गे । कतमेहि द्वीहि? अक्कोधेन च अनुपनाहेन च... अमक्खेन च अपळासेन च... अनिस्साय च अमच्छरियेन च... अमायाय च असाठेय्येन च... हिरिया च ओत्तप्पेन च । इमेहि खो, भिक्खवे, द्वीहि धम्मेहि समन्नागतो यथाभतं निक्खित्तो एवं सग्गे” ।

१८९. “द्वीहि, भिक्खवे, धम्मेहि समन्नागतो इधेक्कच्चो कायस्स भेदा परं मरणा अपायं दुग्गतिं विनिपातं निरयं उपपज्जति । कतमेहि द्वीहि? कोधेन च उपनाहेन च... मक्खेन च पळासेन च... इस्साय च मच्छरियेन च... मायाय च साठेय्येन च... अहिरिकेन च अनोत्तप्पेन च । इमेहि खो, भिक्खवे, द्वीहि धम्मेहि समन्नागतो इधेक्कच्चो कायस्स भेदा परं मरणा अपायं दुग्गतिं विनिपातं निरयं उपपज्जति” ।

१९०. “द्वीहि, भिक्खवे, धम्मेहि समन्नागतो इधेक्कच्चो कायस्स भेदा परं मरणा सुगतिं सग्गं लोकं उपपज्जति । कतमेहि द्वीहि? अक्कोधेन च अनुपनाहेन च... अमक्खेन च अपळासेन च... अनिस्साय च अमच्छरियेन च... अमायाय च असाठेय्येन च... हिरिया च ओत्तप्पेन च । इमेहि खो, भिक्खवे, द्वीहि धम्मेहि समन्नागतो इधेक्कच्चो कायस्स भेदा परं मरणा सुगतिं सग्गं लोकं उपपज्जति” ।

कोधपेय्यालं निड्डितं ।

२. अकुसलपेय्यालं

१९१-२००. “द्वेमे, भिक्खवे, धम्मा अकुसला... द्वेमे, भिक्खवे, धम्मा कुसला... द्वेमे, भिक्खवे, धम्मा सावज्जा... द्वेमे, भिक्खवे, धम्मा अनवज्जा... द्वेमे, भिक्खवे, धम्मा दुक्खुद्रया... द्वेमे, भिक्खवे, धम्मा सुखुद्रया... द्वेमे, भिक्खवे, धम्मा दुक्खविपाका... द्वेमे, भिक्खवे, धम्मा सुखविपाका... द्वेमे, भिक्खवे, धम्मा सब्बाबज्झा... द्वेमे, भिक्खवे, धम्मा अब्बाबज्झा । कतमे द्वे? अक्कोधो च अनुपनाहो च... अमक्खो च अपळासो च... अनिस्सा च अमच्छरियञ्च... अमाया च असाठेय्यञ्च... हिरी च ओत्तप्पञ्च । इमे खो, भिक्खवे, द्वे धम्मा अब्बाबज्झा”ति ।

अकुसलपेय्यालं निड्डितं ।

३. विनयपेय्यालं

२०१. “द्वेमे, भिक्खवे, अत्थवसे पटिच्च तथागतेन सावकानं सिक्खापदं पज्जत्तं । कतमे द्वे? सङ्गसुद्धताय

सङ्घफासुताय... दुम्मङ्कूनं पुग्गलानं निग्गहाय, पेसलानं भिक्खूनं फासुविहाराय... दिट्ठधम्मिकानं आसवानं संवराय, सम्परायिकानं आसवानं पटिघाताय... दिट्ठधम्मिकानं वेरानं संवराय, सम्परायिकानं वेरानं पटिघाताय... दिट्ठधम्मिकानं वज्जानं संवराय, सम्परायिकानं वज्जानं पटिघाताय... दिट्ठधम्मिकानं भयानं संवराय, सम्परायिकानं भयानं पटिघाताय... दिट्ठधम्मिकानं अकुसलानं धम्मानं संवराय, सम्परायिकानं अकुसलानं धम्मानं पटिघाताय... गिहीनं अनुकम्पाय, पापिच्छानं भिक्खूनं पक्खुपच्छेदाय... अप्पसन्नानं पसादाय, पसन्नानं भिय्योभावाय... सङ्खम्मट्ठितिया विनयानुग्गहाय । इमे खो, भिक्खवे, द्वे अत्थवसे पटिच्च तथागतेन सावकानं सिक्खापदं पज्जत्तं'न्ति ।

२०२-२३०. “द्वेमे, भिक्खवे, अत्थवसे पटिच्च तथागतेन सावकानं पातिमोक्खं पज्जत्तं... पे० ... पातिमोक्खुद्देसो पज्जत्तो... पातिमोक्खट्ठपनं पज्जत्तं... पवारणा पज्जत्ता... पवारणट्ठपनं पज्जत्तं... तज्जनीयकम्मं पज्जत्तं... नियस्सकम्मं पज्जत्तं... पब्बाजनीयकम्मं पज्जत्तं... पटिसारणीयकम्मं पज्जत्तं... उक्खेपनीयकम्मं पज्जत्तं... परिवासदानं पज्जत्तं... मूलाय पटिकस्सनं पज्जत्तं... मानत्तदानं पज्जत्तं... अब्भानं पज्जत्तं... ओसारणीयं पज्जत्तं... निस्सारणीयं पज्जत्तं... उपसम्पदा पज्जत्ता... जत्तिकम्मं पज्जत्तं... जत्तिदुतियकम्मं पज्जत्तं... जत्तिचतुत्थकम्मं पज्जत्तं... अपज्जत्ते पज्जत्तं... पज्जत्ते अनुपज्जत्तं... सम्मुखाविनयो पज्जत्तो... सतिविनयो पज्जत्तो... अमूळहविनयो पज्जत्तो... पटिज्जातकरणं पज्जत्तं... येभ्य्यसिका पज्जत्ता... तस्सपापियसिका पज्जत्ता... तिणवत्थारको पज्जत्तो । कतमे द्वे? सङ्घसुट्ठुताय, सङ्घफासुताय... दुम्मङ्कूनं पुग्गलानं निग्गहाय, पेसलानं भिक्खूनं फासुविहाराय... दिट्ठधम्मिकानं आसवानं संवराय, सम्परायिकानं आसवानं पटिघाताय... दिट्ठधम्मिकानं वेरानं संवराय, सम्परायिकानं वेरानं पटिघाताय... दिट्ठधम्मिकानं वज्जानं संवराय, सम्परायिकानं वज्जानं पटिघाताय... दिट्ठधम्मिकानं भयानं संवराय, सम्परायिकानं भयानं पटिघाताय... दिट्ठधम्मिकानं अकुसलानं धम्मानं संवराय, सम्परायिकानं अकुसलानं धम्मानं पटिघाताय... गिहीनं अनुकम्पाय, पापिच्छानं भिक्खूनं पक्खुपच्छेदाय... अप्पसन्नानं पसादाय, पसन्नानं भिय्योभावाय... सङ्खम्मट्ठितिया, विनयानुग्गहाय । इमे खो, भिक्खवे, द्वे अत्थवसे पटिच्च तथागतेन सावकानं तिणवत्थारको पज्जत्तो'न्ति ।

विनयपेय्यालं निट्ठितं ।

४. रागपेय्यालं

२३१. “रागस्स, भिक्खवे, अभिज्जाय द्वे धम्मा भावेतब्बा । कतमे द्वे? समथो च विपस्सना च । रागस्स, भिक्खवे, अभिज्जाय इमे द्वे धम्मा भावेतब्बा'न्ति ।

“रागस्स, भिक्खवे, परिज्जाय द्वे धम्मा भावेतब्बा । कतमे द्वे? समथो च विपस्सना च । रागस्स, भिक्खवे, परिज्जा इमे द्वे धम्मा भावेतब्बा । रागस्स, भिक्खवे, परिक्खयाय द्वे धम्मा भावेतब्बा । कतमे द्वे? समथो च विपस्सना च । रागस्स, भिक्खवे, परिक्खया इमे द्वे धम्मा भावेतब्बा । रागस्स, भिक्खवे, पहानाय द्वे धम्मा भावेतब्बा । कतमे द्वे? समथो च विपस्सना च । रागस्स, भिक्खवे, पहाना इमे द्वे धम्मा भावेतब्बा । रागस्स, भिक्खवे, खयाय द्वे धम्मा भावेतब्बा । कतमे द्वे? समथो च विपस्सना च । रागस्स, भिक्खवे, खया इमे द्वे धम्मा भावेतब्बा । रागस्स, भिक्खवे, वयाय द्वे धम्मा भावेतब्बा । कतमे द्वे? समथो च विपस्सना च । रागस्स, भिक्खवे, वया इमे द्वे धम्मा भावेतब्बा । रागस्स, भिक्खवे, विरागाय द्वे धम्मा भावेतब्बा । कतमे द्वे? समथो च विपस्सना च । रागस्स, भिक्खवे, विरागा इमे द्वे धम्मा भावेतब्बा । रागस्स, भिक्खवे, निरोधाय द्वे धम्मा भावेतब्बा । कतमे द्वे? समथो च विपस्सना च । रागस्स, भिक्खवे, निरोधा इमे द्वे धम्मा भावेतब्बा ।

रागस्स, भिक्खवे, चागाय द्वे धम्मा भावेतब्बा । कतमे द्वे? समथो च विपस्सना च । रागस्स, भिक्खवे, चागा इमे द्वे धम्मा भावेतब्बा । रागस्स, भिक्खवे, पटिनिस्सग्गाय द्वे धम्मा भावेतब्बा । कतमे द्वे? समथो च विपस्सना च । रागस्स, भिक्खवे, पटिनिस्सग्गाय इमे द्वे धम्मा भावेतब्बा”ति ।

२३२-२४६. “दोसस्स...पे०... मोहस्स... कोधस्स... उपनाहस्स... मक्खस्स... पळासस्स... इस्साय... मच्छरियस्स... मायाय... साठेय्यस्स... थम्भस्स... सारम्भस्स... मानस्स... अतिमानस्स... मदस्स... पमादस्स, भिक्खवे, अभिज्जाय द्वे धम्मा भावेतब्बा । कतमे द्वे? समथो च विपस्सना च । पमादस्स, भिक्खवे, अभिज्जा इमे द्वे धम्मा भावेतब्बा । पमादस्स, भिक्खवे, परिज्जाय द्वे धम्मा भावेतब्बा । कतमे द्वे? समथो च विपस्सना च । पमादस्स, भिक्खवे, परिज्जा इमे द्वे धम्मा भावेतब्बा । पमादस्स, भिक्खवे, परिक्खयाय द्वे धम्मा भावेतब्बा । कतमे द्वे? समथो च विपस्सना च । पमादस्स, भिक्खवे, परिक्खयाय इमे द्वे धम्मा भावेतब्बा । पमादस्स, भिक्खवे, पहानाय द्वे धम्मा भावेतब्बा । कतमे द्वे? समथो च विपस्सना च । पमादस्स, भिक्खवे, पहाना इमे द्वे धम्मा भावेतब्बा । पमादस्स, भिक्खवे, खयाय द्वे धम्मा भावेतब्बा । कतमे द्वे? समथो च विपस्सना च । पमादस्स, भिक्खवे, खया इमे द्वे धम्मा भावेतब्बा । पमादस्स, भिक्खवे, वयाय द्वे धम्मा भावेतब्बा । कतमे द्वे? समथो च विपस्सना च । पमादस्स, भिक्खवे, वया इमे द्वे धम्मा भावेतब्बा । पमादस्स, भिक्खवे, विरागाय द्वे धम्मा भावेतब्बा । कतमे द्वे? समथो च विपस्सना च । पमादस्स, भिक्खवे, विरागा इमे द्वे धम्मा भावेतब्बा । पमादस्स, भिक्खवे, निरोधाय द्वे धम्मा भावेतब्बा । कतमे द्वे? समथो च विपस्सना च । पमादस्स, भिक्खवे, निरोधा इमे द्वे धम्मा भावेतब्बा । पमादस्स, भिक्खवे, चागाय द्वे धम्मा भावेतब्बा । कतमे द्वे? समथो च विपस्सना च । पमादस्स, भिक्खवे, चागा इमे द्वे धम्मा भावेतब्बा । पमादस्स, भिक्खवे, पटिनिस्सग्गाय द्वे धम्मा भावेतब्बा । कतमे द्वे? समथो च विपस्सना च । पमादस्स, भिक्खवे, पटिनिस्सग्गाय इमे द्वे धम्मा भावेतब्बा”ति ।

(इदमवोच भगवा । अत्तमना ते भिक्खू भगवतो भासितं अभिनन्दुन्ति ।) [() एत्थन्तरे पाठो सी० स्या० कं० पी० पोत्थकेसु नत्थि]

रागपेय्यालं निद्धितं ।

दुकनिपातपाळि निद्धिता ।